

Γραμματική Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού

**1ος τόμος
Ενότητες: 1 – 6.2**

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού
με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το
Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton,
Ομότιμη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Reading U.K.

Μιχαήλ Γεωργιαφέντης,
Γλωσσολόγος

Γεώργιος Κοτζόγλου,
Γλωσσολόγος

Μαργαρίτα Λουκά, *Εκπαιδευτικός*

ΚΡΙΤΕΣ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Γεωργία Κατσιμαλή,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Κρήτης

Χρήστος Γκόλιαρης,
τ. Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.
Βασιλική Παναγιώτου, *Εκπ/κός*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Πέτρος Μπουλούμπασης,
Εικονογράφος-Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεοδώρα Τσίγκα, *Φιλολόγος*

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ**

**Πέτρος Μπερερής, Σύμβουλος
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Χρήστος Παπαρίζος, Σύμβουλος ε.τ.
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

**Χρήστος Παπαρίζος, Σύμβουλος ε.τ.
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

**Στέφανος Δασκαλάκης,
Εικαστικός καλλιτέχνης**

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ειρήνη Φιλιππάκη- Warburton
Μιχαήλ Γεωργιαφέντης
Γεώργιος Κοτζόγλου
Μαργαρίτα Λουκά**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

**Γραμματική
Ε΄και Στ΄ Δημοτικού**

**1ος τόμος
Ενότητες: 1 – 6.2**

Πρόλογος

Στόχος του εγχειριδίου είναι να οδηγήσει με τρόπο ευχάριστο και παιγνιώδη τους μικρούς μαθητές στη συνειδητοποίηση του συστηματικού χαρακτήρα της γλώσσας. Η ηλικία των μαθητών, από τη μία πλευρά, και η φύση του βιβλίου αυτού ως εγχειριδίου αναφοράς (σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών), από την άλλη, κατεύθυναν σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές μας. Σκοπός μας, λοιπόν, είναι να προσφέρουμε στους μαθητές και τους δασκάλους ένα ευσύνοπτο, εύχρηστο και μεθοδικό διδακτικό εργαλείο.

Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά του βιβλίου Γραμματική Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού υπαγόρευσαν κάποιες απαραίτητες απλοποιήσεις αλλά και ορισμένες

σημαντικές διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενο του εγχειριδίου τόσο από τις σύγχρονες γλωσσολογικές μελέτες για την ελληνική γλώσσα (που απευθύνονται σε ειδικούς) όσο και από τις παραδοσιακές γραμματικές. Έτσι, για πρώτη φορά εισάγονται σε τέτοιο εγχειρίδιο κεφάλαια για την Πραγματολογία / γλωσσική χρήση, τη Σύνταξη και τη Σημασιολογία. Επίσης, σε όλο το βιβλίο έχει γίνει προσπάθεια να αξιοποιηθούν τα πορίσματα της γλωσσολογικής έρευνας και περιγραφής της ελληνικής γλώσσας που είναι απαραίτητα και στον βαθμό που κάτι τέτοιο είναι παιδαγωγικά εφικτό. Προσφέρεται, για παράδειγμα, μια νέα περιγραφή του ρηματικού συστήματος (με έμφαση στη διάκριση χρονικής βαθμίδας / ποιού ενεργείας και με

επαρκέστερη ανάλυση των τύπων της υποτακτικής), συνοπτική εισαγωγή στην έννοια της δομής των φράσεων και των παραγόντων που επηρεάζουν τη σειρά των συστατικών της πρότασης, και πλήθος άλλων βελτιώσεων στη γραμματική ανάλυση της γλώσσας. Από την άλλη πλευρά, ορισμένα δύσκολα γλωσσικά φαινόμενα παρουσιάζονται σε εξαιρετικά απλουστευμένη μορφή στο εγχειρίδιο, ώστε οι μικροί μαθητές να πάρουν μόνο μια πρώτη γεύση για γλωσσικές έννοιες τις οποίες θα διδαχθούν αναλυτικότερα σε μεγαλύτερη σχολική βαθμίδα. Έτσι, για παράδειγμα, στην ενότητα 3, ενώ παρουσιάζουμε τα φωνήματα της ελληνικής, χρησιμοποιούμε τον όρο φθόγγοι για να αποφύγουμε τη χρήση της αφηρημένης

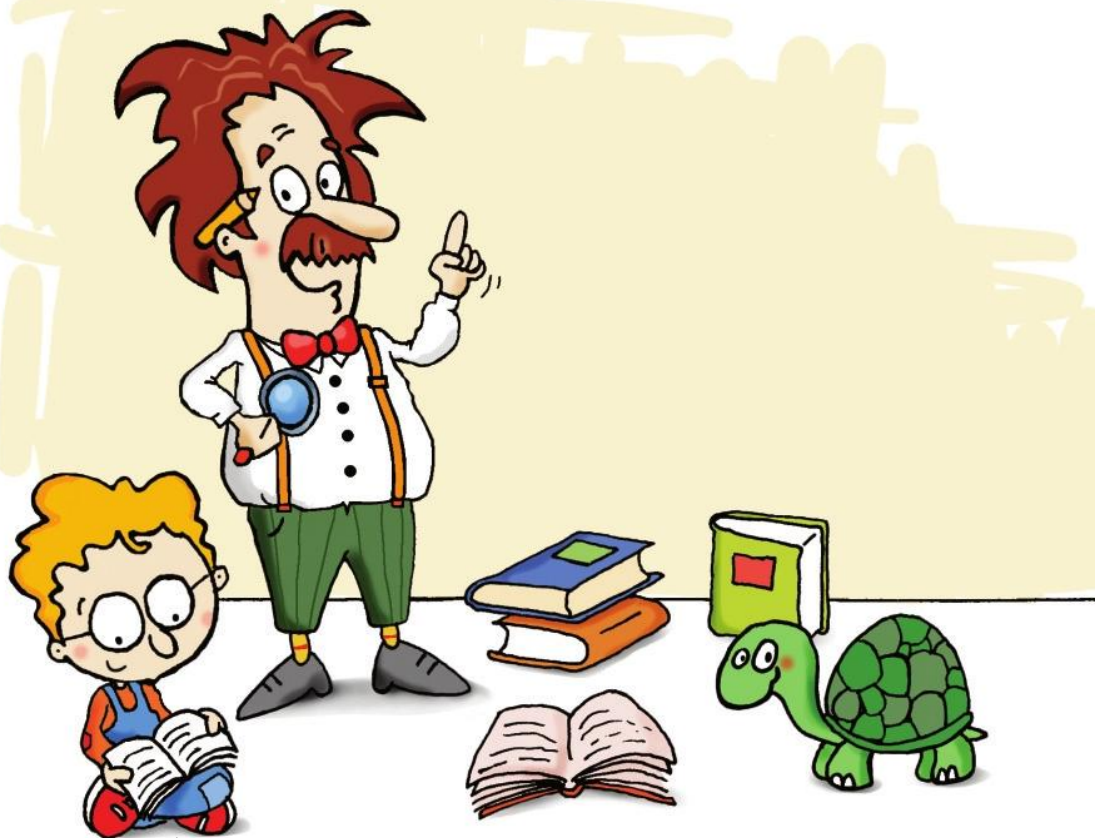
γλωσσολογικής έννοιας φώνημα. Ωστόσο, δεν εξετάζουμε λεπτομερώς τους φθόγγους της γλώσσας μας, γιατί δε θέλουμε να προκαλέσουμε σύγχυση σε μαθητές και δασκάλους με την ανάλυση φαινομένων αλλοφωνίας.

Στο σύνολο της, η Γραμματική Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού ακολουθεί τις αρχές της σύγχρονης ανάλυσης της γλώσσας. Δίνει προτεραιότητα στη μελέτη του προφορικού λόγου και στη χρήση της γλώσσας ως εργαλείου σκέψης και επικοινωνίας. Έτσι, τονίζεται ο δημιουργικός χαρακτήρας της γλώσσας, η οποία προσφέρει στον ομιλητή τη δυνατότητα να εκφράσει το μήνυμά του με εναλλακτικούς τρόπους, γλωσσικά συναφείς αλλά και επικοινωνιακά διακριτούς. Στο πλαίσιο αυτό, στόχος του

εγχειριδίου είναι να εξοικειωθεί ο μικρός μαθητής με φαινόμενα πολυτυπίας σε όλα τα επίπεδα λόγου (π.χ. διαφορετικούς τρόπους έκφρασης των ίδιων λεκτικών πράξεων, πολυτυπία στις μορφολογικές καταλήξεις των κλιτών μερών του λόγου, διαφορετικούς τρόπους γραμματικής απόδοσης των ίδιων συντακτικών λειτουργιών και διαφορετικά επίπεδα ύφους ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση).

Το βιβλίο αυτό χωρίζεται σε πέντε μέρη (α. Πραγματολογία, β. Φωνητική – Φωνολογία, γ. Κλιτική μορφολογία, δ. Σύνταξη, ε. Σημασιολογία – Σύνθεση – Παραγωγική μορφολογία), τα οποία έχουν ως αφετηρία τα αντίστοιχα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης.

Ας δούμε τώρα τους κεντρικούς χαρακτήρες του βιβλίου:

Είμαι ο Ορέστης και θέλω να ανακαλύψω πώς λειτουργεί η ελληνική γλώσσα. Συχνά αναρωτιέμαι και ψάχνω. Αν δεν ξέρω κάτι, με βοηθούν ο θείος μου και το χελωνάκι.

**Κι εγώ είμαι ο Βρασίδας.
Συχνά, βοηθάω τον Ορέστη
να εξιχνιάσει τα μυστήρια της
γλώσσας και του εξηγώ τους
κανόνες της γραμματικής.**

**Κι εγώ επισημαίνω
μερικά δύσκολα σημεία
και κάποιες εξαιρέσεις.**

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Χρησιμοποιώ τη γλώσσα για να
επικοινωνήσω

Πραγματολογία – Γλωσσική χρήση

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Τι κάνω με τα λόγια;

Ο Ορέστης
μίλησε!

Μαμά

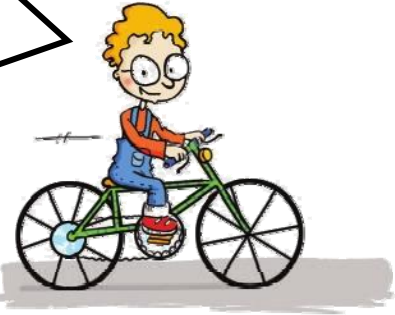
Τι παράξενο
πράγμα που
είναι η
γλώσσα!
Όλοι
γεννιόμαστε
με αυτή...

...τη χρησιμοποιούμε
κάθε στιγμή, με αυτή
σκεφτόμαστε και
επικοινωνούμε με
τους γύρω μας.

**Τα απογεύματα
πηγαίνω στα
ξαδέρφια μου με το
καινούριο μου
πράσινο ποδήλατο.**

**Με τη γλώσσα αφηγούμαστε
γεγονότα ή περιγράφουμε
πρόσωπα, ζώα και πράγματα.**

**Αλλά με τη γλώσσα μπορώ
επίσης να κάνω πράγματα: να
καλέσω τους φίλους μου, να
τους ευχηθώ, να υποσχεθώ
κάτι στη μαμά μου, να δώσω
συμβουλές στη μικρή μου
αδερφή, να της ζητήσω να
κάνει κάτι και –το
σπουδαιότερο– να της
απαγορεύσω να μπαίνει στο
δωμάτιό μου χωρίς να με
ρωτήσει. Κάθε φορά που
μπαίνει φέρνει καταστροφή!**

Ας μιλήσουμε λοιπόν για τις **λεκτικές πράξεις**: Συχνά, χρησιμοποιούμε τη γλώσσα όχι μόνο για να περιγράψουμε πράγματα ή να αφηγηθούμε, αλλά και για να κάνουμε αποτελεσματικά διάφορες πράξεις (π.χ. να ευχηθούμε, να συμβουλέψουμε, να υποσχεθούμε κάτι).

Στέφεται ο
δούλος του Θεού
Κωνσταντίνος τη
δούλη του Θεού
Δανάη...

**Βαπτίζεται ο δούλος
του Θεού Ορέστης.**

**Εγκαινιάζεται
το υπερωκεάνιο
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ.**

Εύχομαι

**Ντίνα,
Σου εύχομαι Χρόνια Πολλά
για τη γιορτή σου. Θα σε δω
το απόγευμα μετά το σχολείο.
Ορέστης**

**Να χαίρεσαι το
μπαμπά σου,
Ορέστη. Κώστα
δεν τον λένε;**

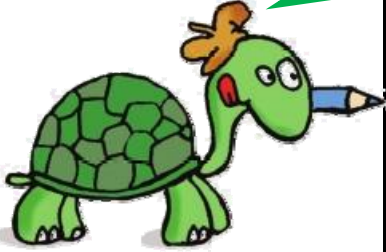

**Στη γλώσσα μας έχουμε
πολλές ευχές, αλλά
αυτές τις ξέρω κι εγώ!**

**Καλό Σαββατοκύριακο! Καλή
εβδομάδα! Καλό μήνα! Καλό
χειμώνα! Καλό καλοκαίρι! Καλό
μεσημέρι! Καλό απόγευμα! Καλό
βράδυ! Καλή όρεξη! Καλή
ξεκούραση! Καλό μάθημα! Καλές
διακοπές! Καλά Χριστούγεννα!
Ευτυχισμένος ο καινούριος χρόνος!**

Να και μερικές ευχές
για άλλες περιστάσεις.

Μια επιτυχία:
Συγχαρητήρια! Και εις
ανώτερα! Μπράβο σου!

Εξετάσεις: Καλή επιτυχία! Καλή
τύχη! Καλή δύναμη!

Καινούριο αυτοκίνητο: Με γεια!
Καλορίζικο!

Άφιξη: Καλωσορίσατε! Καλώς
ήρθατε! Καλή διαμονή!

Αναχώρηση: Καλό ταξίδι! Στο καλό
και να μη μας ξεχάσετε!

Γάμος: Να ζήσετε! Να σας ζήσουν!
Και καλούς απογόνους!

Γέννηση: Να σας ζήσει το
νεογέννητο!

Βάφτιση: Να σας ζήσει το
νεοφώτιστο!

**Ασθένεια: Περαστικά! Γρήγορα
καλά! Καλή ανάρρωση!
Θάνατος: Συλλυπητήρια! Ζωή σε
λόγου σας! Καλό κουράγιο!
Πτυχίο: Καλή σταδιοδρομία!**

Υπόσχομαι

**Κι εγώ θα σου φτιά-
ξω καφέ, γιαγιά.**

**Θα σας φέρω
πάστες και
σοκολατένια
αυγά, Αγγελίνα.**

**Μαμά, σου
υπόσχομαι
να μην
ξαναπαίξω
μπάλα στον
κήπο με τις
γλάστρες.
Θα πηγαίνω
στο πάρκο.**

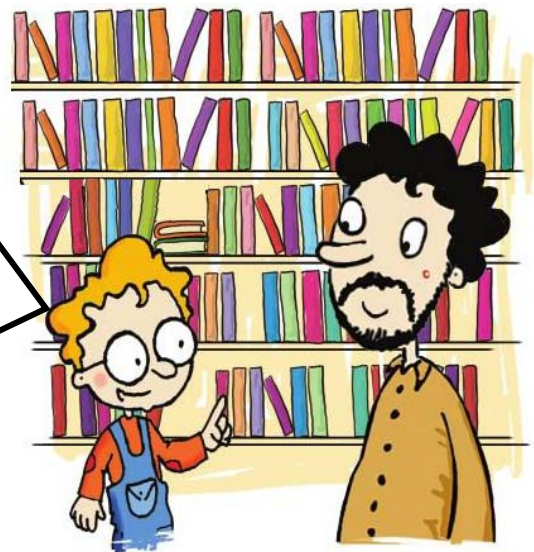
**ΣΤΙΣ ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ
ΣΥΝΗΘΩΣ:**

**μέλλοντα (βλ. ενότητα 10.1) (Θα
έρθω.)**

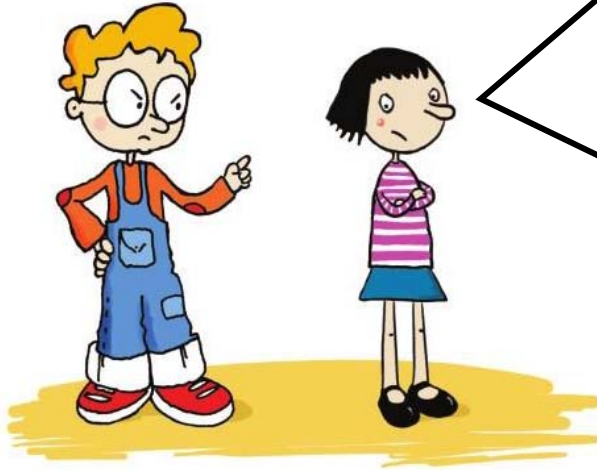
**το ρήμα υπόσχομαι + υποτακτική
(Υπόσχομαι να έρθω.)**

Δηλώνω

**Το βιβλίο της
Πηνελόπης Δέλτα
"Ο Τρελαντώνης"
μου άρεσε πολύ.**

Δε θα σε ξαναπάρω μαζί μου στο πάρκο αν γκρινιάζεις όλη την ώρα.

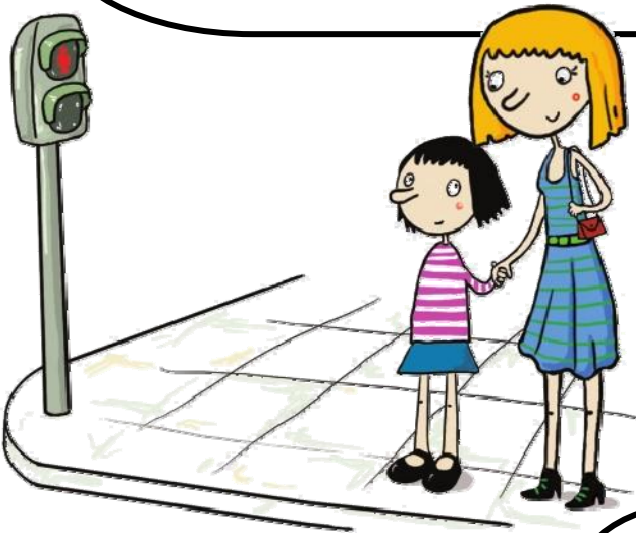

Εσύ φταις που γκρινιάζω. Κι εγώ, όμως, δε θα σε ξαναφω-νάξω όταν σου τηλεφωνούν οι φίλοι σου.

Στις δηλώσεις συνήθως χρησιμοποιούμε οριστική (βλ. ενότητα 10.1). (Αγαπώ πολύ τη μουσική.)

Συμβουλεύω

Πρόσεχε, Αγγελίνα, όταν βγαίνεις στον δρόμο. Να περπατάς πάντα στο πεζοδρόμιο και να μην περνάς απέναντι όταν είναι αναμμένο το κόκκινο φανάρι.

Σε συμβουλεύω να προσέχεις τα λίπη, Δανάη. Να χρησιμοποιείς μόνο ελαιόλαδο και να αποφεύγεις το βούτυρο και τη μαργαρίνη.

**Εδώ συχνά χρησιμοποιούμε:
προστακτική (Πήγαινε στον
γιατρό!)
και υποτακτική (Να πας στον
γιατρό!)**

Παρακαλώ – Ζητώ

**Μου κάνεις μια
χάρη; Μου
δίνεις εκείνο το
βαζάκι από το
τελευταίο ράφι;**

**Σε
παρακαλώ,
μαμά,
αγόρασέ μου
εκείνες τις
καραμέλες.**

**Στις παρακλήσεις
χρησιμοποιούμε κυρίως
προστακτική ή ερωτήσεις.
Επίσης, ακολουθούμε τους
κανόνες συμπεριφοράς στην
επικοινωνία (βλ. ενότητα 2.4).
(Σε παρακαλώ... Μου κάνετε
τη χάρη... Μου δίνετε ... Θα
ήθελα... Θα μπορούσατε να...)**

Διατάζω - Απαγορεύω

**Να μην πεις
στην αδερφή
σου το μυστικό
που σου είπα.**

Αγγελίνα,
βγες αμέσως
έξω! Θέλω
να κοιμηθώ.

Κι εσύ δώσε μου
το ηλεκτρονικό
σου παιχνίδι!

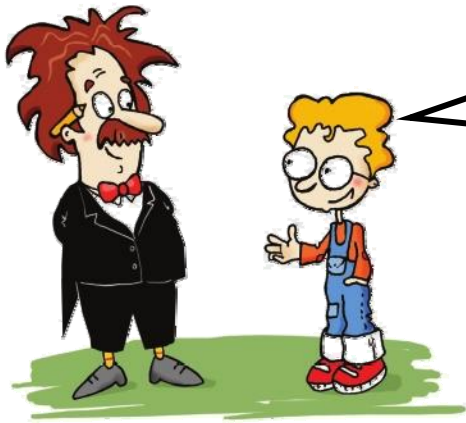

**ΜΗ ΡΙΧΝΕΤΕ
ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ
ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑ!**

**ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ
ΤΟ ΨΑΡΕΜΑ!**

Εδώ συχνά έχουμε χρήση:
προστακτικής
(Πήγαινε στο δωμάτιο σου!)
και
υποτακτικής
(Να πας στο δωμάτιο σου!)

Εκφράζω φιλική και ευγενική διάθεση (π.χ. έπαινο, συμπάθεια)

Τι ωραίο
κουστούμι,
θείε Βρασίδα!

Μπράβο σας,
κυρία Ευτέρπη!
Υπέροχο το
γλυκό!

Οι λεκτικές πράξεις είναι
πολύ σημαντικές για την
καθημερινή επικοινωνία.
Είναι όμως και πολύ καλή
ευκαιρία για παιχνίδι!

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1 Ταιριάζω στο τετράδιό μου τις ευχές με τις περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιούμε τις ευχές αυτές.

Γενέθλια

Χριστούγεννα

Ονομαστική εορτή

Καλή χρονιά! Καλή Ανάσταση!
Ευτυχισμένος ο καινούριος χρόνος!
Χριστός Ανέστη! Χρόνια πολλά! Να
ζήσεις! Αληθώς Ανέστη! Να τα
εκατοστήσεις! Να σε χαιρόμαστε!
Καλά Χριστούγεννα! Και του
χρόνου! Καλό Πάσχα! Καλές
γιορτές! Να χαίρεσαι τη γιορτή σου!

Πάσχα

Πρωτοχρονιά

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2 Συζητώ στην τάξη και βρίσκω τη λεκτική πράξη που ταιριάζει σε κάθε περίπτωση. Μετά τη γράφω στο καρτελάκι της κάθε εικόνας. (στην επόμενη σελίδα)

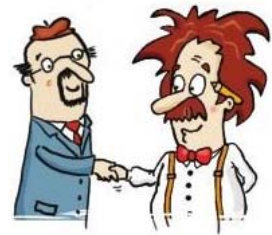
**Απαγόρευση, Συμβουλή,
Υπόσχεση, Δήλωση, Ευχή,
Παράκληση, Διαταγή, Έπαινος**

Διαταγή

**Φάε γρήγορα
το αυγό σου!**

**Συγχαρητήρια
για το νέο σας
βιβλίο!**

**Δεν
επιτρέπεται
να περάσετε.**

**Να
παρακολουθείς
τηλεόραση με
μέτρο! Αλλιώς,
θα χαλάσεις τα
μάτια σου.**

Μου δίνεις την
ξύστρα σου;

Πήγαμε στο θέατρο. Είδαμε
το έργο "Οδυσσεβάχ". Μου
άρεσε πολύ...

ΘΕΑΤΡΟ

Σήμερα:
"Οδυσσεβαχ"

Καλό ταξίδι! Καλές
διακοπές! Καλή
αντάμωση!

Θα φάμε και μετά
θα πάμε στο πάρκο
με τα ποδήλατα.

Τι θα θυμάμαι για... τις λεκτικές πράξεις

1. Χρησιμοποιώ τη γλώσσα όχι μόνο για να περιγράψω πράγματα ή να αφηγηθώ γεγονότα, αλλά και για να κάνω διάφορες πράξεις. Αυτές ονομάζονται λεκτικές πράξεις.

2. Μπορώ να ευχηθώ, να υποσχεθώ και να δηλώσω κάτι. Μπορώ ακόμα να δώσω συμβουλές, να ζητήσω κάτι, να διατάξω ή να απαγορεύσω. Μπορώ επίσης να εκφράσω τη διάθεσή μου για κάποιον ή κάτι (συμπάθεια, έπαινο κτλ.).

3. Τις περισσότερες φορές, στις λεκτικές πράξεις χρησιμοποιώ συγκεκριμένους γραμματικούς τύπους (π.χ. οριστική, υποτακτική, προστακτική έγκλιση, μέλλοντα χρόνο) ή συγκεκριμένα ρήματα (π.χ. υπόσχομαι).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Πώς δημιουργώ ένα κείμενο;

2.1 Αναγνωρίζω τα είδη των κειμένων

Ουφ, κανείς δεν ασχολείται μαζί μου σήμερα. Ο Ορέστης, η Αγγελίνα, ο μπαμπάς και η μαμά διαβάζουν! Πολύ το αγαπούν το διάβασμα σ' αυτό το σπίτι!

Περιγράψω...

Πού είναι χτισμένο το σπίτι; Τι χρώματα έχει; Ποια εντύπωση μας δημιουργείται όταν το αντικρίζουμε;

Το εξοχικό της Αφροδίτης και του Βασίλη βρίσκεται στα Χανιά. Είναι ένα κάτασπρο καινούριο διώροφο με κόκκινα κεραμίδια. Έχει θαλασσιά ξύλινη πόρτα και δύο μεγάλα γαλάζια παράθυρα στον δεύτερο όροφο. Ανάμεσα στα παράθυρα υπάρχει ένα πανέμορφο μπαλκονάκι γεμάτο γλαστρούλες με άσπρα και κόκκινα γεράνια.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3 Εντοπίζω τα ρήματα στο παραπάνω απόσπασμα. Σε ποιο χρόνο βρίσκονται;

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Για να περιγράψουμε ένα πρόσωπο, ένα ζώο ή ένα αντικείμενο συνήθως χρησιμοποιούμε:

- παροντικούς χρόνους (π.χ. ενεστώτα, βλ. ενότητα 10.1)
- τοπικά επιρρήματα (βλ. ενότητα 12.1)
- επίθετα για να δώσουμε ζωντάνια σ' αυτό που περιγράφουμε.

Αφηγούμαι.

Πότε γίνονται
τα γεγονότα;
Πού; Ποιοι
συμμετέχουν;

Στους χώρους της Μονής του Αγίου Νικολάου Σπετσών, εκτός από την εκκλησία, λειτουργούσε το σχολείο και εκεί γίνονταν συμβούλια και λαϊκές συντελεύσεις όπως και εκείνη της 3ης Απριλίου 1821, Κυριακής των Βαΐων, όταν το καμπαναριό σήμανε την εξέγερση των Σπετσιωτών και υψώθηκε για

πρώτη φορά η σημαία της
επανάστασης στο νησί. Από τον
Άγιο Νικόλαο οι νησιώτες
κατευθύνθηκαν με κλάδους βαΐων
στα χέρια προς το διοικητήριο του
νησιού, όπου συνάντησαν
προκρίτους και πλήθος λαού.

Πέτρος Χαριτάτος,
Ανεξερεύνητες Σπέτσες, ROAD
Εκδόσεις, Αθήνα 2004 (διασκευή)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4 Εντοπίζω τα
ρήματα στο παραπάνω
απόσπασμα. Τι είδους ρήματα
είναι; Σε ποιο χρόνο βρίσκονται;

ΑΦΗΓΗΣΗ

Για να αφηγηθούμε γεγονότα
χρειαζόμαστε:
παρελθοντικούς χρόνους (παρατα-
τικό, αόριστο, βλ. ενότητα 10.1),

χρονικούς συνδέσμους (βλ. ενότητα 14), χρονικά επιρρήματα (βλ. ενότητα 12.1), χρονικές προτάσεις (για να δηλώσουμε τη χρονική στιγμή των γεγονότων, βλ. ενότητα 16.4 Z), ρήματα δράσης, περιγραφικά ουσιαστικά και επίθετα για να παρουσιάσουμε τις εικόνες.

Δίνω οδηγίες...

Μια εύκολη συνταγή – Φρουτοσαλάτα

Υλικά

2 – 3 πορτοκάλια

1/2 κιλό κεράσια

1 λεμόνι

200 γραμμάρια φράουλες

3 μπανάνες

3 κουταλάκια του γλυκού ζάχαρη

2 μήλα

3 κουταλιές της σούπας γιαούρτι

Εκτέλεση

Πρώτα στύβουμε τα πορτοκάλια και το λεμόνι. Στη συνέχεια, ξεφλουδίζουμε τα μήλα και τις μπανάνες και τα κόβουμε σε μικρά κομμάτια. Τα βάζουμε σε ένα σκεύος μαζί με τα κεράσια και τις φράουλες. Ανακατεύουμε τον χυμό του λεμονιού και του πορτοκαλιού με τη ζάχαρη και το γιαούρτι μέσα σε ένα ποτήρι.

Μετά, ρίχνουμε το μείγμα στα φρούτα. Τέλος, βάζουμε τη φρουτοσαλάτα στο ψυγείο για δύο ώρες.

Τη σερβίρουμε σκέτη ή με σαντιγί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 5 Εντοπίζω τα ρήματα στη συνταγή. Σε ποιο χρόνο βρίσκονται; Με ποιο τρόπο παρουσιάζεται η συνταγή βήμα προς βήμα;

ΚΕΙΜΕΝΟ ΟΔΗΓΙΩΝ

Για να φτιάξουμε ένα κείμενο με οδηγίες χρησιμοποιούμε:

- ρήματα στην οριστική ενεστώτα
- προστακτική
- υποτακτική

Προσέχουμε να παρουσιάσουμε τα στάδια της διαδικασίας με τη σωστή χρονική σειρά.

Χρησιμοποιώ επιχειρήματα.

Ποια είναι τα αρνητικά της κυκλοφορίας στο κέντρο της πόλης; Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο αρθρογράφος για να μας πείσει;

Η κυκλοφορία των αυτοκινήτων στο κέντρο της Αθήνας θα πρέπει να περιοριστεί, αφού πρώτα πρώτα οι δρόμοι εκεί είναι στενοί. Έτσι, με την αύξηση των αυτοκινήτων τις πρωινές και τις απογευματινές ώρες, κανείς τελικά δεν μπορεί να κυκλοφορήσει. Είναι γνωστά σε όλους τα πολύωρα μποτιλιαρίσματα, η μόλυνση της ατμόσφαιρας, ο εκνευρισμός και οι καθυστερήσεις. Τις ώρες αυτές, επίσης, ούτε οι πεζοί ούτε τα ασθενοφόρα μπορούν να περάσουν, επειδή οι δρόμοι παραμένουν κλειστοί από τα αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης. Επιπλέον, θα πρέπει να σκεφτούμε και τις συνέπειες στον τουρισμό. Όλο τον χρόνο χιλιάδες τουρίστες επισκέπτονται την Αθήνα και μάταια προσπαθούν να απολαύσουν την ομορφιά και τους

χώρους του ιστορικού κέντρου της πόλης. Τέλος, γιατί ξοδέψαμε τόσα χρήματα για να φτιάξουμε το πιο σύγχρονο μετρό της Ευρώπης αν είναι να κυκλοφορούμε όλοι με τα αυτοκίνητά μας;

ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

Για να συνθέσουμε ένα κείμενο με επιχειρήματα χρησιμοποιούμε:

- ενεστώτα
- αιτιολογικές προτάσεις (βλ. ενότητα 16.4 Η)

Επίσης, εκθέτουμε τα επιχειρήματα στη λογική τους σειρά.

Στα περιγραφικά και στα αφηγηματικά κείμενα παρουσιάζω πρόσωπα, πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις (**αναφορικός λόγος**).

Στα κείμενα που περιέχουν οδηγίες και επιχειρήματα προσπαθώ να οδηγήσω τον αναγνώστη σε μια ορισμένη ενέργεια ή συμπεριφορά (**κατευθυντικός λόγος**).

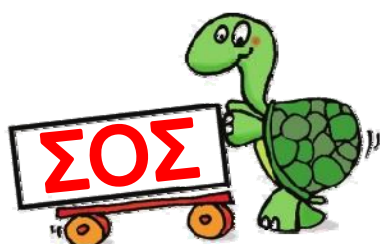
ΚΕΙΜΕΝΑ

Αναφορικού
λόγου

1. Αφήγηση
- 2 Περιγραφή

Κατευθυντικού
λόγου

1. Οδηγίες
2. Επιχειρήματα

Ένα κείμενο μπορεί να συνδυάζει περισσότερες από μία λειτουργίες. Μπορεί, για παράδειγμα, να περιγράφει κάτι, αλλά ταυτόχρονα να προσπαθεί να μας πείσει με επιχειρήματα να κάνουμε κάτι.

Η νέα αυτόματη σκούπα έχει μικρό μέγεθος, ελάχιστο βάρος και είναι εύκολη στη χρήση. Σας επιτρέπει να επιλέξετε τον βαθμό απορροφητικότητας, ανάλογα με το είδος της επιφάνειας που θέλετε να καθαρίσετε. Συνοδεύεται από τέσσερα μικρά ανταλλακτικά, ώστε να σας επιτρέπει να καθαρίζετε όχι μόνο γωνίες αλλά και πολυθρόνες, καναπέδες και κουρτίνες. Η συσκευή αυτή αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη και οικονομική λύση στο πρόβλημα της σκόνης. Ιδανική ακόμα κι αν υποφέρετε από αλλεργίες, καθώς δεν αφήνει τα μόρια της σκόνης να διαφύγουν στην ατμόσφαιρα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 6 Διαβάζω τα κείμενα και γράφω σε ποιο είδος ανήκουν. (στην επόμενη σελίδα)

Φτιάξε μόνος σου αρωματικά χώρου. Θα χρειαστείς δύο πορτοκάλια, μερικά ξυλαράκια κανέλας, μερικά γαρίφαλα.

Στην εποχή μας οι νέες τεχνολογίες δεν είναι πια υπόθεση μόνο των ειδικών. Μάθετε να χρησιμοποιείτε το διαδίκτυο. Σας προσφέρει ταχύτερη και ακριβέστερη ενημέρωση. Μπορείτε να αντλήσετε πολύτιμες πληροφορίες για ό,τι σας ενδιαφέρει. Και, επιπλέον, η πρόσβαση σε αυτό είναι εύκολη και αρκετά οικονομική.

Ο Κάμπος της Χίου

Την άνοιξη ο Κάμπος είναι στις μεγάλες του δόξες. Οι παραδεισένιοι κήποι με τα εσπεριδοειδή πλημμυρίζουν με μια πυκνή ευωδιά την περιοχή και τα δέντρα βρίσκονται σε πλήρη ανθοφορία.

Περιοδικό Passport, τεύχος 11

Αγαπημένο μου ημερολόγιο, Σήμερα στο σχολείο πέρασα μια θαυμάσια μέρα. Φτιάξαμε με τον Νίκο μια τεράστια ζωγραφιά σε χαρτόνι και στολίσαμε τον διάδρομο. Στο διάλειμμα η Σοφία και η Φανή, οι δίδυμες, με κάλεσαν στο πάρτι για τα γενέθλιά τους. Την τελευταία ώρα κάναμε πρόβα με τη δασκάλα μας για τη σχολική γιορτή. Μάθαμε και τρία νέα τραγούδια!

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 7 Διαλέγω τρία μικρά κείμενα από ένα περιοδικό και βρίσκω σε ποιο είδος ανήκει το καθένα. Αιτιολογώ την απόφασή μου με βάση τα χαρακτηριστικά τους.

2.2 Συνθέτω κείμενο

Συνθέτω παράγραφο

- Με τι θα ασχοληθούμε σήμερα, θείε;
- Θα φτιάξουμε μια παράγραφο. Έλα να σου δείξω πώς ακριβώς!

Ο γνωστός κριτικός σύγχρονης τέχνης, Φιλίπ Περό, επισκέφτηκε την έκθεση που φιλοξενείται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης αυτή την εποχή. Ο κύριος Περό, βγαίνοντας από το μουσείο, δήλωσε: «Ήρθα στην Αθήνα πέρσι,

αλλά αισθάνομαι ότι ζω **σε αυτή την πόλη** πάνω από δέκα χρόνια. Ο ελληνικός πολιτισμός ήταν πάντα μέσα στην ψυχή και στο μυαλό μου. Νομίζω ότι **αποτελεί** παγκόσμια **κληρονομιά**. **Αποτελεί μια κληρονομιά** για την οποία οι Έλληνες και όλοι οι Ευρωπαίοι νιώθουν σήμερα περήφανοι, αλλά την ίδια στιγμή γνωρίζουν ότι **εκείνοι** έχουν και την υποχρέωση να τη διαφυλάξουν».

Έτοιμη η παράγραφος, Ορέστη. Θα σου πω όμως κι ένα μεγάλο μυστικό: Μια παράγραφος, για να μας μεταδώσει ένα μήνυμα, πρέπει να έχει **συνοχή**.

Οι λέξεις, οι φράσεις και οι προτάσεις που αποτελούν μια παράγραφο πρέπει να βρίσκονται σε λογική σειρά. Αυτό επιτυγχάνεται όταν οι λέξεις, οι φράσεις και οι προτάσεις δένονται μεταξύ τους. Τότε, λέμε ότι αυτές έχουν μεταξύ τους σχέσεις συνοχής.

Σχέσεις συνοχής

α. Επανάληψη λέξης, φράσης ή πρότασης:

Μπορούμε να επαναλάβουμε μια λέξη ή μια φράση (ή ένα μέρος μιας φράσης).

Π.χ. Ο γνωστός κριτικός σύγχρονης τέχνης, Φιλίπ Περό, επισκέφτηκε την έκθεση που φιλοξενείται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης αυτή την περίοδο. Ο κύριος Περό...

Μπορούμε να επαναλάβουμε και μια ολόκληρη πρόταση.

Π.χ. Νομίζω ότι αποτελεί παγκόσμια κληρονομιά. Αποτελεί μια κληρονομιά...

β. Αντικατάσταση:

Μπορούμε να αντικαταστήσουμε μια λέξη ή μια φράση με μια άλλη που μιλάει για το ίδιο πράγμα.

Π.χ. Ήρθα στην Αθήνα πέρσι, αλλά αισθάνομαι ότι ζω σε αυτή την πόλη πάνω από δέκα χρόνια.

γ. Αντωνυμίες:

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μια αντωνυμία στη θέση μιας ονοματικής φράσης (βλ. ενότητα 8 για τις αντωνυμίες και ενότητα 16.2 Α για τις ονοματικές φράσεις).

Π.χ. Αποτελεί μια κληρονομιά για την οποία οι Έλληνες και όλοι οι Ευρωπαίοι νιώθουν σήμερα περήφανοι, αλλά την ίδια στιγμή γνωρίζουν ότι εκείνοι έχουν και την υποχρέωση να τη διαφυλάξουν.

δ. Σύνδεση:

Οι προτάσεις ενώνονται μεταξύ τους με συνδέσμους (βλ. και κειμενικούς δείκτες παρακάτω).

Π.χ. Ήρθα στην Αθήνα πέρσι, αλλά αισθάνομαι ότι ζω σε αυτή την πόλη πάνω από δέκα χρόνια.

Κειμενικοί δείκτες

Υπάρχει ακόμα ένα μυστικό για τη συνοχή μιας παραγράφου: οι **κειμενικοί δείκτες**.

Κειμενικοί δείκτες είναι όλες οι λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούμε για να δείξουμε πώς συνδέονται οι προτάσεις μέσα στο κείμενο. Μας δείχνουν δηλαδή τις σχέσεις συνοχής. Οι κειμενικοί δείκτες είναι συνήθως επιρρήματα ή σύνδεσμοι (βλ. ενότητες 12 και 14).

Όταν ο Ορέστης άνοιξε την πόρτα και είδε τον θείο Βρασίδα, ξαφνιασθήκε, γιατί δεν περίμενε να τον βρει εκεί. Ήξερε ότι είχε φύγει την περασμένη βδομάδα για ένα συνέδριο στο Παρίσι. Όμως, αυτό το ταξίδι προφανώς δεν είχε πραγματοποιηθεί, αφού ο θείος Βρασίδας ήταν στο σπίτι. Στην αρχή, σάστισε και έμεινε αμίλητος. Νόμιζε ότι ήταν όνειρο. Όμως, ήταν αλήθεια. Γι' αυτό, στη συνέχεια, έτρεξε προς το μέρος του.

Ορέστη, πρόσεξε τι
κάνουμε με τους
κειμενικούς δείκτες:

- α. **Συνδέουμε:** και, και επίσης, και
ακόμα, επιπλέον, με άλλα λόγια, για
παράδειγμα
- β. **Δημιουργούμε αντίθεση:** αλλά,
ενώ, ωστόσο, αν και, αντίθετα,
όμως
- γ. **Αιτιολογούμε:** γιατί, επειδή,
αφού, καθώς
- δ. **Βγάζουμε συμπεράσματα:**
επομένως, συνεπώς, άρα
- ε. **Ορίζουμε τον χρόνο:** τότε, στη
συνέχεια, πρώτα, ύστερα, μέχρι
τώρα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 8 Βάζω τις παρακάτω προτάσεις σε λογική σειρά, ώστε να βγαίνει νόημα στην ιστορία.

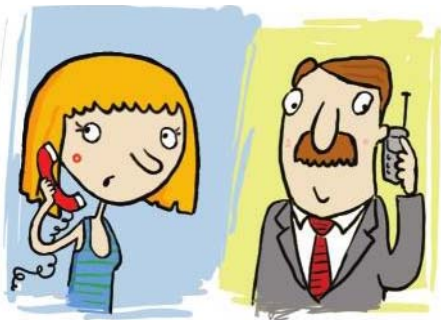
Σ' αυτό θα με βοηθήσουν οι κειμενικοί δείκτες. Αν έχω βάλει τις προτάσεις στη σωστή σειρά, τότε θα διαπιστώσω ότι έχει συνοχή το κείμενο που δημιούργησα.

- 1. Στο τέλος, όμως, αποφάσισε να ρωτήσει τη Σοφία τι ακριβώς είχε συμβεί.**
- 2. Είδε το ρολόι του και ήταν περασμένες εννέα.**
- 3. Στην αρχή, έμεινε άφωνος.**
- 4. Όμως, προφανώς αυτό δεν είχε γίνει, αφού τώρα βρισκόταν εκεί και μόνο η Σοφία ήταν στο σπίτι.**
- 5. Ήξερε ότι το πάρτι έπρεπε να είχε αρχίσει από τις οκτώ.**
- 6. Όταν ο Φίλιππος έφτασε στο σπίτι της Σοφίας για το πάρτι των γενεθλίων της, ξαφνιασθηκε, γιατί κανείς δεν ήταν εκεί.**

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 9 Επιλέγω δύο διαφορετικές παραγράφους από δύο άρθρα ενός περιοδικού και εντοπίζω τις σχέσεις συνοχής και τους κειμενικούς δείκτες σε καθεμιά από αυτές.

2.3 Επιλέγω το κατάλληλο ύφος ανάλογα με την περίπτωση

Επίσημο (τυπικό) –
ανεπίσημο (οικείο) ύφος

- Παρακαλώ;
- Καλημέρα σας, κύριε διευθυντά.
- Καλημέρα, κυρία Ηλιάδη. Τι κάνετε;
- Δεν αισθάνομαι πολύ καλά σήμερα, κύριε διευθυντά. Σας τηλεφωνώ λοιπόν για να σας ενημερώσω ότι δε θα μπορέσω να

έλθω στη δουλειά και να σας ζητήσω αναρρωτική άδεια...

- Ναι;
- Έλα, Γιώργο, ο Ορέστης.
- Τι έγινε; Καλά;
- Ε, έτσι κι έτσι. Μάλλον δε θα έρθω στο πάρτι. Κρίμα, το περίμενα πώς και πώς!

Χρησιμοποιούμε διαφορετικό **ύφος**, δηλαδή διαφορετικό λεξιλόγιο και διαφορετικές εκφράσεις, ανάλογα με το πού βρισκόμαστε, σε ποιον απευθυνόμαστε, ποιοι είναι οι συνομιλητές και ποιοι άλλοι είναι παρόντες. Δηλαδή, αλλιώς μιλάει η κυρία Δανάη στον διευθυντή της και αλλιώς μιλάει ο Ορέστης με τον φίλο του τον Γιώργο.

Τα χαρακτηριστικά του **ανεπίσημου ύφους** είναι οι μικρές προτάσεις, οι απλές λέξεις κτλ. (Έλα, Γιώργο... Τι έγινε;... έτσι κι έτσι...)

Τα χαρακτηριστικά του **επίσημου ύφους** είναι οι μεγάλες προτάσεις, οι δευτερεύουσες προτάσεις, οι λέξεις από παλιότερες μορφές της γλώσσας μας κτλ.
(Καλημέρα σας, κύριε διευθυντά... Τι κάνετε;... Δεν αισθάνομαι πολύ καλά σήμερα...)

2.4 Ακολουθώ κανόνες στην επικοινωνία

Κανόνες συνεργασίας

ΣΤΑΣΗ

- Τι ώρα είναι, σας παρακαλώ;
- Τέσσερις και τέταρτο.

- Πού είναι το πιο κοντινό βενζινάδικο;
- Στην επόμενη γωνία.

- Θα έρθεις στο πάρτι του Γιάννη;
- Φυσικά και θα έρθω.

- Για το φαγητό σήμερα πρέπει να αγοράσουμε καρότα. Αφού τα ξεφλουδίσουμε, θα τα κόψουμε και θα τα βάλουμε μαζί με τα υπόλοιπα λαχανικά στην κατσαρόλα.

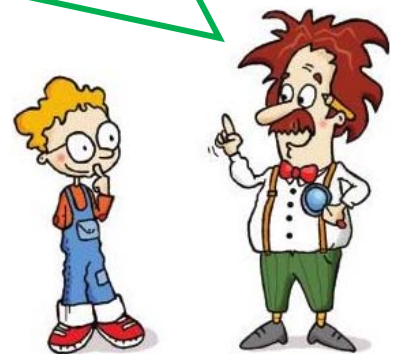
Η καθημερινή επικοινωνία με τους συνανθρώπους μας βασίζεται σε κάποιους κανόνες συνεργασίας:

1. Δίνουμε ακριβώς όσες πληροφορίες είναι αναγκαίες· ούτε λιγότερες ούτε περισσότερες.
2. Δίνουμε αληθείς πληροφορίες.

3. Δε λέμε άσχετα πράγματα.
4. Είμαστε σαφείς, σύντομοι και λέμε αυτά που θέλουμε με λογική σειρά.

Κανόνες συμπεριφοράς

Ας δούμε τώρα και κάποιες άλλες περιπτώσεις όπου οι συνομιλητές ακολουθούν κανόνες. Αυτοί θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούν κανόνες «καλής» συμπεριφοράς.

- Αν θέλετε, μπορώ να σας βοηθήσω.

- Μήπως ξέρετε πού
βρίσκεται το καινούριο
εμπορικό κέντρο;

Όταν απευθυνόμαστε σε κάποιον που δεν τον γνωρίζουμε, που είναι μεγαλύτερος ή κατέχει υψηλότερη κοινωνική θέση από εμάς, τότε χρησιμοποιούμε το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο. Αυτό ονομάζεται πληθυντικός ευγένειας.

- Ένα νεράκι ακόμα,
σας παρακαλώ.

Όταν θέλουμε να ζητήσουμε κάτι φιλικά από τον άλλο, χωρίς όμως να το απαιτούμε, χρησιμοποιούμε τα υποκοριστικά (βλ. ενότητα 17.1 Β).

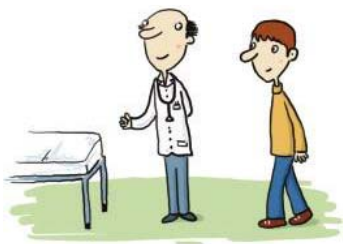

- Να σου ζητήσω μια χάρη;

- Κλείνεις την πόρτα;

Για να ζητήσουμε κάτι με ευγενικό τρόπο, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε υποτακτική ή το δεύτερο ενικό / πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα σε μια ερωτηματική πρόταση, αντί για προστακτική.

- Παρακαλώ, περάστε μέσα.

- Μπορείτε να μας κάνετε τον λογαριασμό;

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε επίσης τις λέξεις παρακαλώ και μπορώ για να είμαστε ευγενικοί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 10 Εκφράζω την παρακάτω παράκληση με πιο ευγενικό τρόπο (δηλαδή χρησιμοποιώντας τον πληθυντικό ευγένειας, τα υποκοριστικά κτλ.). Γράφω τις προτάσεις που σχηματίζω στο τετράδιό μου.
- Δώσε μου ένα μολύβι!

Βλέπουμε λοιπόν ότι η γλώσσα μάς δίνει διαφορετικά μέσα για να κάνουμε με τα λόγια μας αυτό ακριβώς που θέλουμε κάθε φορά.

**Τι θα θυμάμαι για...
τα κείμενα και τις
παραγράφους**

1. Έχουμε τέσσερα διαφορετικά είδη κειμένων:

(α) περιγραφικά κείμενα,

(β) αφηγηματικά κείμενα,

(γ) κείμενα με οδηγίες,

(δ) κείμενα με επιχειρήματα.

Τα δύο πρώτα είδη κειμένων ανήκουν στον αναφορικό λόγο, ενώ τα δύο τελευταία στον κατευθυντικό λόγο.

2. Τα κείμενα αποτελούνται από παραγράφους. Μια παράγραφος έχει συνοχή όταν οι λέξεις, οι φράσεις και οι προτάσεις που την αποτελούν βρίσκονται σε λογική σειρά.

Προσπαθώ λοιπόν να συνδέω τις λέξεις, τις φράσεις και τις προτάσεις μου μεταξύ τους χρησιμοποιώντας τους κειμενικούς δείκτες, που είναι συνήθως επιρρήματα ή σύνδεσμοι.

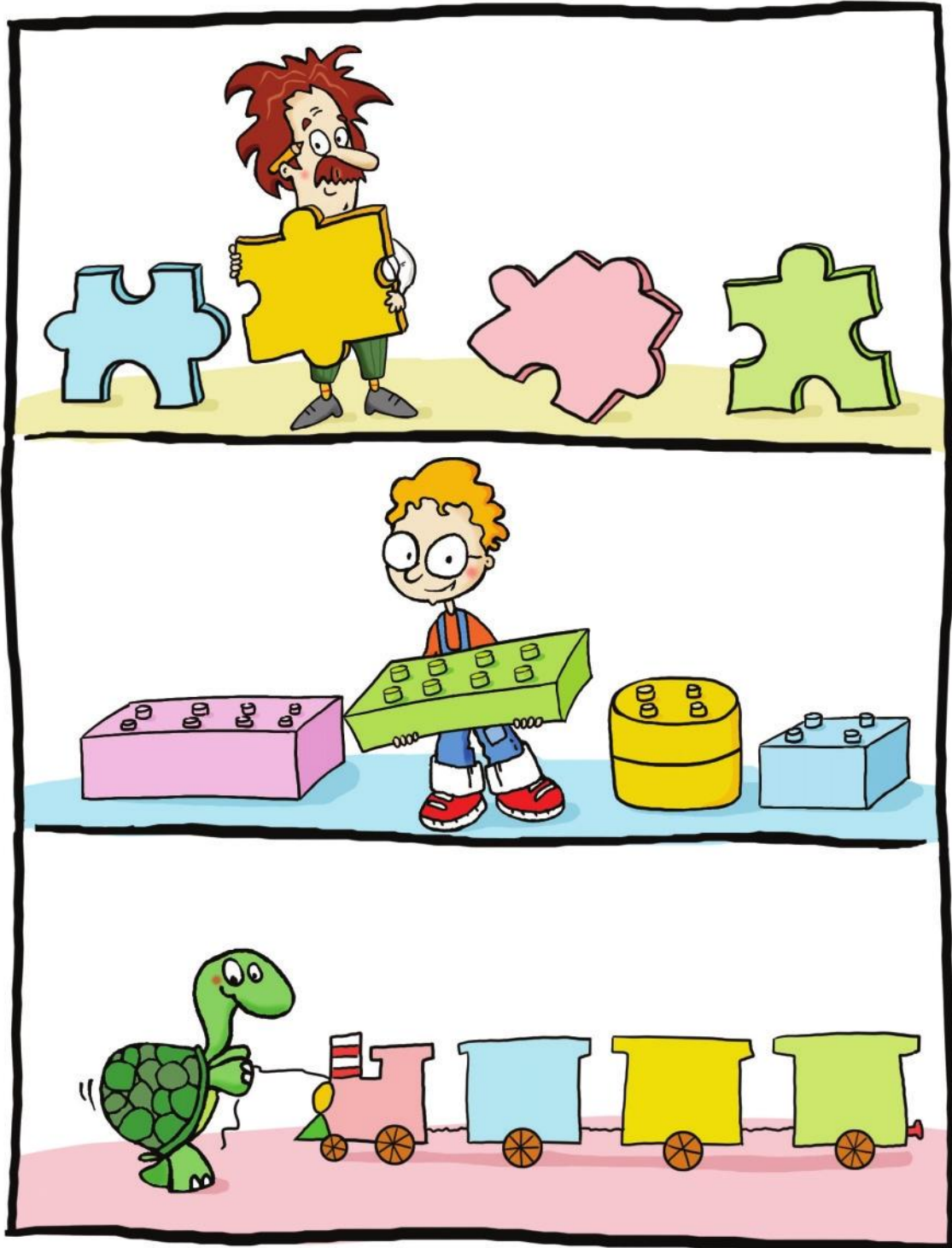
3. Γενικά, όταν επικοινωνούμε χρησιμοποιούμε διαφορετικό λεξιλόγιο και διαφορετικές εκφράσεις, ανάλογα με το πού βρισκόμαστε και σε ποιον απευθυνόμαστε. Χρησιμοποιούμε, δηλαδή, διαφορετικό ύφος (ανεπίσημο ή επίσημο).

4. Στην καθημερινή επικοινωνία με τους συνανθρώπους μου ακολουθώ κάποιους κανόνες συνεργασίας: Δίνω ακριβώς όσες πληροφορίες είναι αναγκαίες· ούτε λιγότερες, ούτε περισσότερες. Δίνω αληθείς πληροφορίες. Είμαι σαφής,

σύντομος και λέω αυτά που θέλω με τη σειρά, χωρίς να μιλάω για άσχετα πράγματα. Επίσης, χρησιμοποιώ, για λόγους ευγένειας, ορισμένους γραμματικούς τύπους (πληθυντικό ευγένειας, υποκοριστικά, υποτακτική ή ερώτηση, ρήματα όπως μπορώ, παρακαλώ κ.ά.).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Μιλώ και γράφω – Φθόγγοι,
γράμματα και συλλαβές
Φωνολογία και γραφή

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Πώς δημιουργώ λέξεις;

3.1 Φθόγγοι

- Τώρα θα τα φυλάει η Αγγελίνα.
 - Πάλι εγώ, παιδιά;
 - Μα αφού ήρθε πάλι η σειρά σου!
 - Ναι, δίκιο έχει η Ντίνα!
 - Καλά, αρχίζω: πέντε, δέκα, δεκαπέντε...

Ο λόγος μας αποτελείται από λέξεις. → πάλι – αφού – Ντίνα

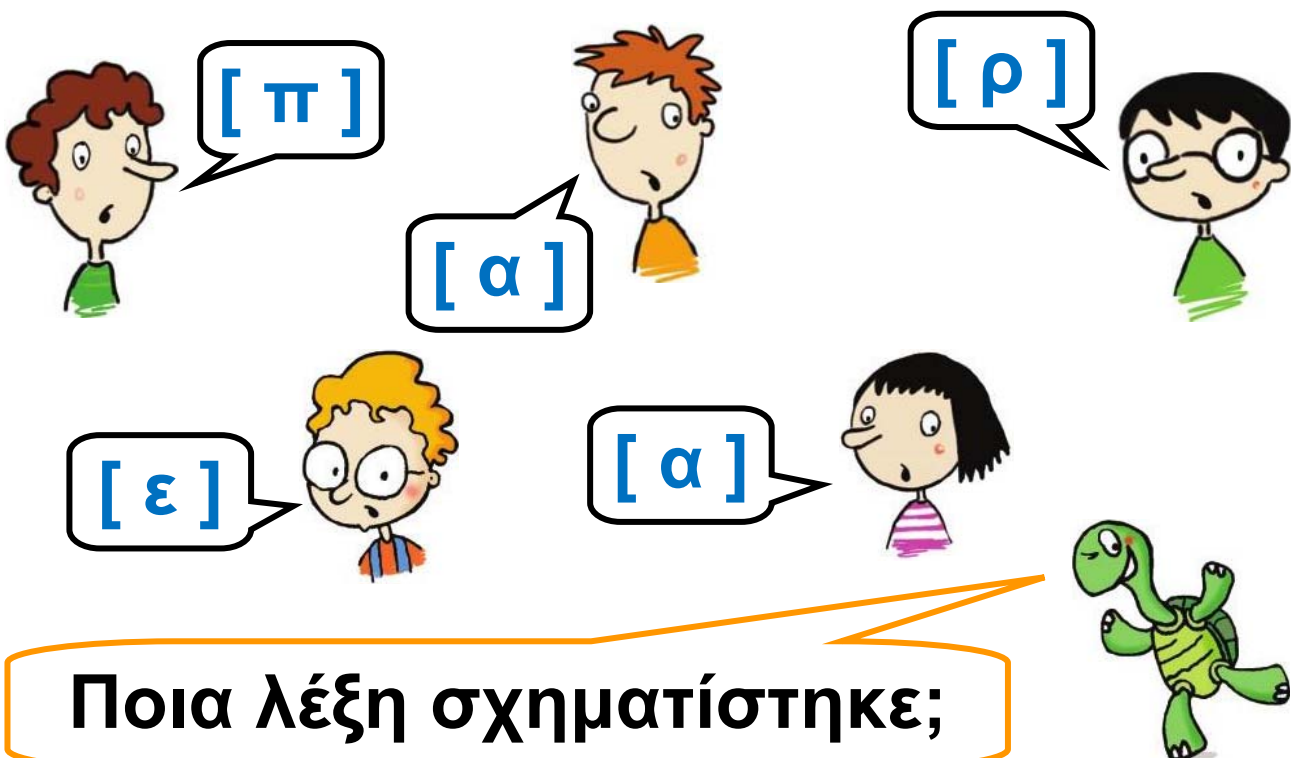
Στον γραπτό λόγο χρησιμοποιούμε τα γράμματα για να παρουσιάσουμε τις λέξεις.

Στον προφορικό λόγο, όμως, που είναι η βασική μορφή της γλώσσας, χρησιμοποιούμε τους φθόγγους¹, δηλαδή διαφορετικούς μεταξύ τους ήχους, που συνδυάζονται και σχηματίζουν άλλες λέξεις κάθε φορά²

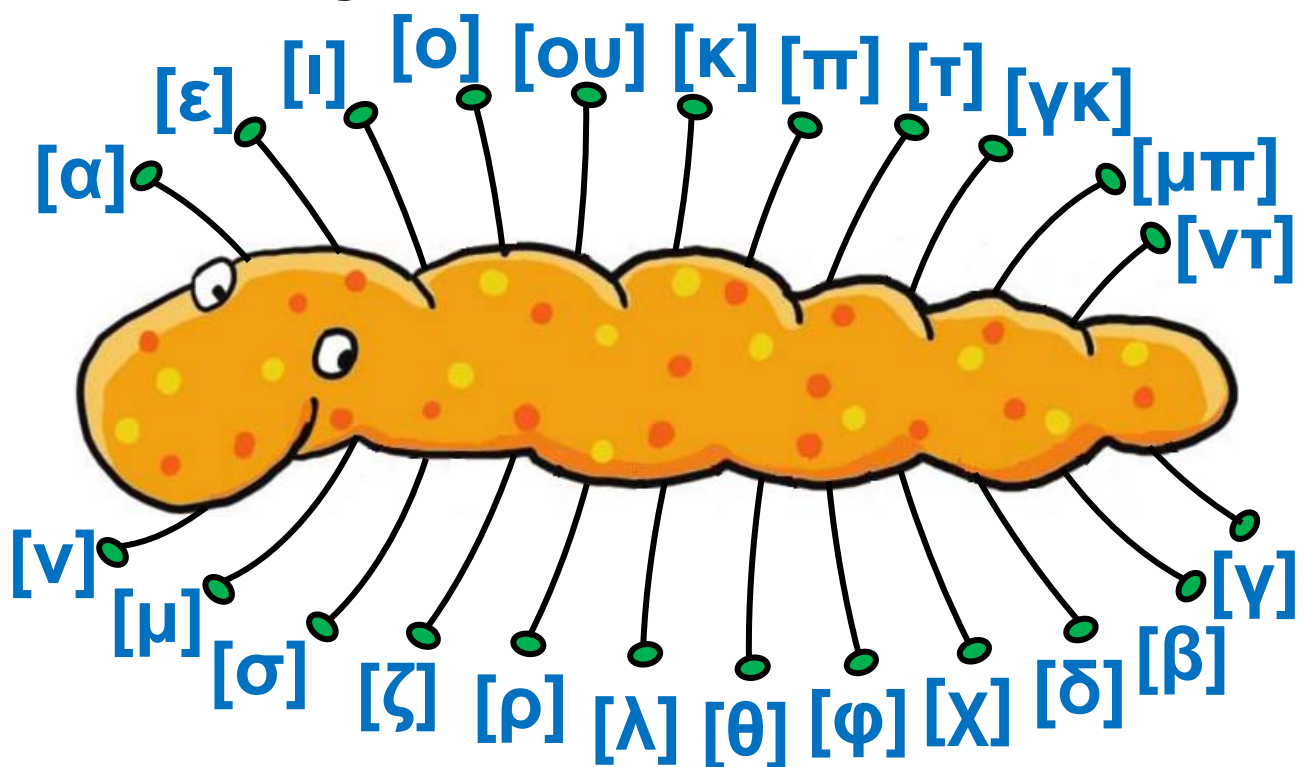
[π] – [α] – [β] – [ι], [α] – [φ] – [ου], [ντ] – [ι] – [ν] – [α]

1. Εδώ παρουσιάζονται μόνο οι φθόγγοι που έχουν διαφοροποιητική αξία για τη σημασία των λέξεων (αυτό δηλαδή που οι ειδικοί ονομάζουν «φωνήματα», βλ. Γλωσσάρι).

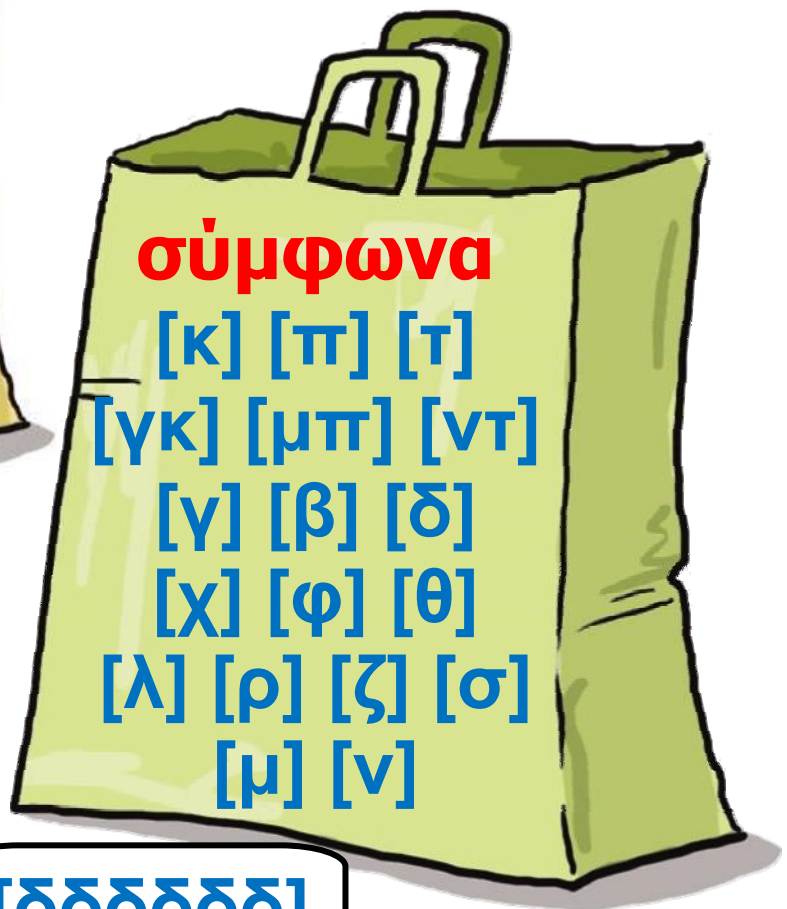
2. Στη Γραμματική αυτή σημειώνουμε τους φθόγγους μέσα σε αγκύλες χρησιμοποιώντας ελληνικούς χαρακτήρες. Κανονικά, όμως, οι φθόγγοι σημειώνονται με ορισμένα σύμβολα που έχουν επιλέξει οι επιστήμονες για να παρουσιάσουν με ομοιόμορφο τρόπο τους ήχους όλων των γλωσσών του κόσμου. Τα σύμβολα αυτά αποτελούν το Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο.

Η ελληνική γλώσσα έχει 23 φθόγγους:

Οι φθόγγοι χωρίζονται σε **φωνήεντα** και **σύμφωνα**. Στα φωνήεντα, ο αέρας που βγαίνει από το στόμα μας δε βρίσκει κανένα εμπόδιο. Αντίθετα, στα σύμφωνα ο αέρας βρίσκει κάποιο εμπόδιο.

[θθθθθθ]

[δδδδδδ]

Τα σύμφωνα, ανάλογα με την **ηχηρότητα** που έχουν, μπορούν να χωριστούν σε άηχα και ηχηρά.

Άηχα είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν οι φωνητικές χορδές είναι ανοικτές και ο αέρας περνάει από αυτές δημιουργώντας μόνο ψίθυρο.

Αυτά είναι τα: [π], [τα], [κ], [φ], [θ], [σ], [χ].

Ηχηρά είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν οι φωνητικές χορδές είναι μισόκλειστες και ο αέρας τις κάνει να πάλλονται.

Αυτά είναι τα: [μπ], [ντ], [γκ], [β], [δ], [γ], [ζ], [μ], [ν], [λ], [ρ].

Εγώ ξέρω να ξεχωρίζω τα ηχηρά από τα άηχα σύμφωνα. Όταν ακουμπώ τα δάχτυλά μου στον λαιμό, νιώθω την ηχηρότητα που έχουν τα ηχηρά σύμφωνα. Αισθάνομαι έναν βόμβο στις φωνητικές χορδές. Στα άηχα – όσο κι αν προσπαθήσω – δε νιώθω τίποτα!

Ανάλογα με τον τρόπο που παράγονται, τα σύμφωνα χωρίζονται σε:

Κλειστά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν ένα εμπόδιο στην έξοδο του αέρα ανοίγει ξαφνικά. Ο αέρας που ήταν πίσω από το εμπόδιο απελευθερώνεται απότομα και έτσι παράγεται κάποιο από αυτά τα σύμφωνα.

Αυτά είναι τα: [π], [μπ], [τα], [ντ],
[κ] και [γκ].

Ξέρω! Αυτά προφέρονται
μόνο μια στιγμή.

Τριβόμενα: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν δυο όργανα (π.χ. η γλώσσα και τα δόντια) πλησιάζουν τόσο πολύ το ένα το άλλο ώστε ο αέρας που περνάει ανάμεσά τους να δημιουργεί τριβή. Αυτά είναι τα: [φ], [β], [θ], [δ], [χ] και [γ].

Ξέρω! Αυτά προφέρονται
όση ώρα θέλουμε. [φ φ φ
φ φ φ φ φ φ φ φ φ φ φ φ φ φ
φ φ φ φ φ φ φ φ] ...

Ρινικά: Όταν τα προφέρουμε, ο αέρας βγαίνει μέσα από τη μύτη. Αυτά είναι τα: [μ] και [ν].

Υγρά: Είναι τα: [λ] και [ρ].

Συριστικά: Είναι τα: [σ] και [ζ].

Ανάλογα με τον τόπο
(μέρος του στόματος)
όπου παράγονται, τα
σύμφωνα χωρίζονται σε:

Διχειλικά: είναι τα σύμφωνα που
σχηματίζονται με τα χείλη. Αυτά
είναι τα: [π], [μπ] και [μ].

Φατνιακά: είναι τα σύμφωνα που
παράγονται όταν η γλώσσα
ακουμπά στα φατνία, δηλαδή το
μέρος που είναι πίσω από τα
επάνω δόντια. Αυτά είναι τα: [ν]
και [ρ].

Χειλοδοντικά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν το κάτω χείλος ακουμπάει στα πάνω δόντια. Αυτά είναι τα: [φ] και [β].

Οδοντικά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν η γλώσσα ακουμπά στα δόντια. Αυτά είναι τα: [τ], [ντ], [θ], [δ], [σ], [ζ] και [λ].

Ραχιαία: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν η ράχη της γλώσσας ακουμπά το πάνω μέρος του στόματος.

Αυτά είναι τα: [κ], [γ], [χ], [γκ].

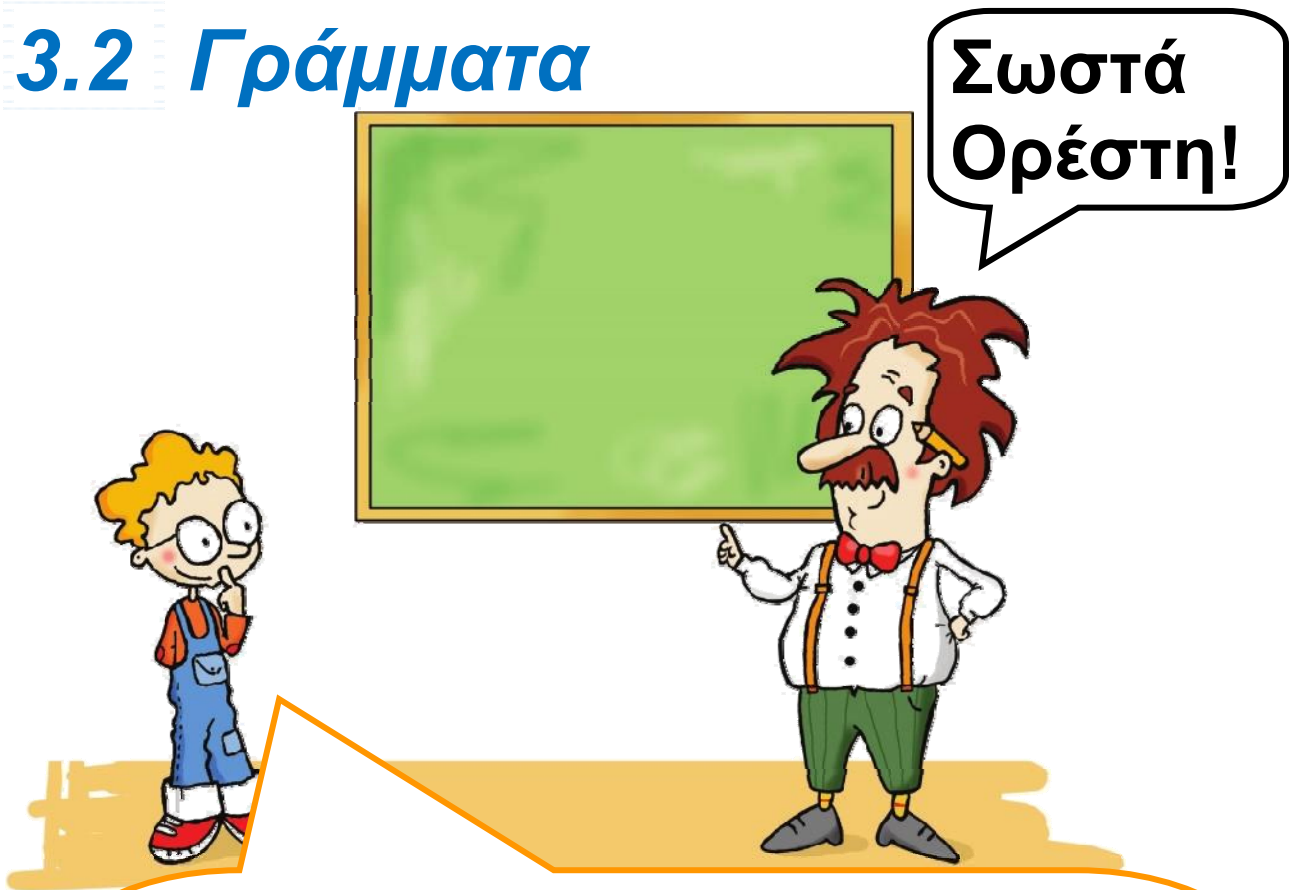
ΤΟΠΟΣ ΤΡΟΠΟΣ	Διχειλικά		Χειλοδοντικά	
	A	H	A	H
Κλειστά	[π]	[μπ]		
Τριβόμενα			[φ]	[β]
Ρινικά		[μ]		
Συριστικά				
Υγρά				

ΤΟΠΟΣ ΤΡΟΠΟΣ	Οδοντικά		Φατ- νιακά		Ραχιαία	
	A	H	A	H	A	H
Κλειστά	[τ]	[ντ]			[κ]	[γκ]
Τριβόμενα	[θ]	[δ]			[χ]	[γ]
Ρινικά				[ν]		
Συριστικά	[σ]	[ζ]				
Υγρά		[λ]		[ρ]		

A: άηχα

H: ηχηρά

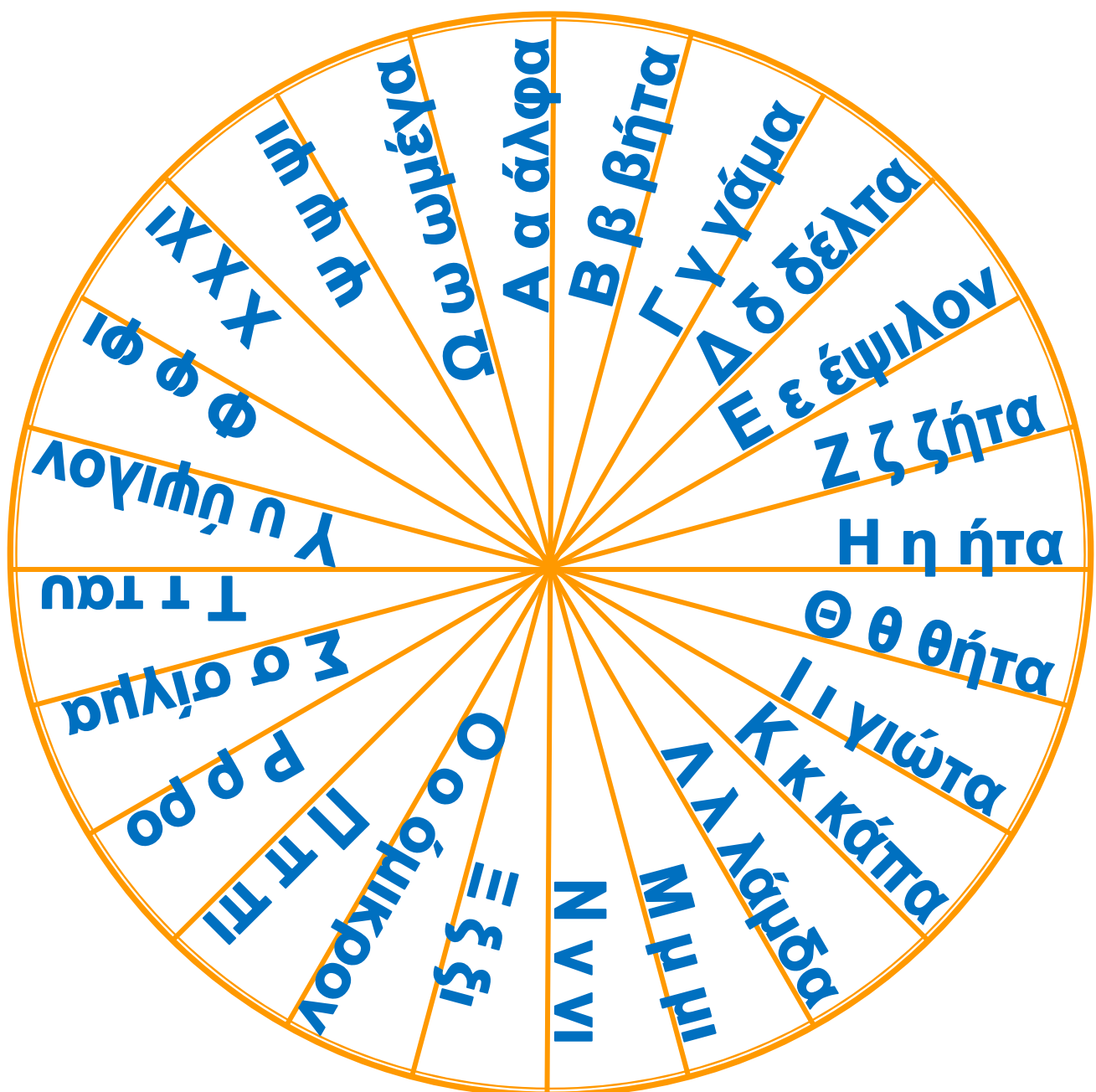
3.2 Γράμματα

Εντάξει, καταλαβαίνω ότι τα [α], [θ], [ντ], [ου] κτλ. συμβολίζουν τους ήχους που χρησιμοποιώ όταν μιλάω. Όταν γράφω, όμως, χρησιμοποιώ το ελληνικό αλφάβητο (α, β, γ, δ, ε, ζ...), που αποτελείται από 24 γράμματα!

Γράμματα είναι τα σημεία του γραπτού λόγου που παριστάνουν τους φθόγγους.

Π.χ. Το π, το α, το λ και το ι είναι τα γράμματα που χρησιμοποιούμε για να αναπαραστήσουμε τους φθόγγους [π], [α], [λ], [ι], που προφέρουμε όταν λέμε τη λέξη πάλι.

Για να δούμε, τώρα,
ποια είναι η
αντιστοιχία ανάμεσα
στους φθόγγους και
τα γράμματα.

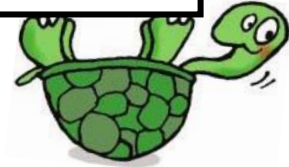

[α]	Α α		
[ε]	Ε ε, Αι αι		
[ι]	Η η, Ι ι, Υ υ, Ει ει, Οι οι, Υι υι		
[ο]	Ο ο, Ω ω		
[ου]	Ου ου		
[κ]	Κ κ	[χ]	Χ χ
[π]	Π π	[φ]	Φ φ
[τ]	Τ τ	[θ]	Θ θ
[γκ]	Γκ γκ, γγ	[λ]	Λ λ
[μπ]	Μπ μπ	[ρ]	Ρ ρ
[ντ]	Ντ ντ	[ζ]	Ζ ζ
[γ]	Γ γ	[σ]	Σ σ ς
[β]	Β β	[μ]	Μ μ
[δ]	Δ δ	[ν]	Ν ν

Διπλά λέμε τα γράμματα ξ και ψ, γιατί το καθένα παριστάνει δύο φθόγγους:
 $\xi = [\kappa] + [\sigma]$, $\psi = [\pi] + [\sigma]$

Το σ προφέρεται [ζ] πριν από ηχηρό σύμφωνο (π.χ. σβούρα, σμήνος).

Δίψηφα ονομάζονται δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν έναν φθόγγο. Αυτός ο φθόγγος μπορεί να είναι είτε φωνήεν (δίψηφο φωνήεν) είτε σύμφωνο (δίψηφο σύμφωνο).

Δίψηφα φωνήεντα:

α) Το ο + υ = ου για τον φθόγγο [ου], π.χ. του ουρανού

β) Το α + ι = αι, που προφέρεται [ε], π.χ. αρχαίος

γ) Το ε + ι = ει, το ο + ι = οι και το υ + ι = υι, που προφέρονται [ι], π.χ. τρέχει, άνθρωποι, υιός

Δίψηφα σύμφωνα:

α) Το μ + π = μπ για τον φθόγγο [μπ], π.χ. μπαίνω

β) Το ν + τ = ντ, που προφέρεται [ντ], π.χ. ντύνομαι

γ) Το γ + κ = γκ και το γ + γ = γγ, που προφέρονται [γκ], π.χ. αγκαλιά, φεγγάρι

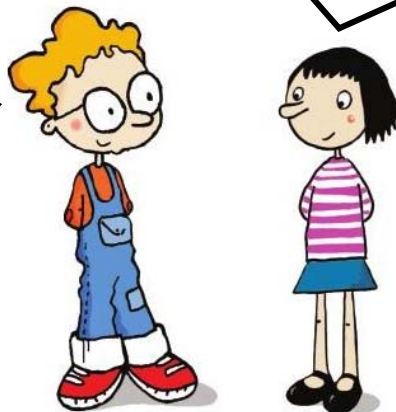
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 11 Σημειώνω από πόσους φθόγγους και από πόσα γράμματα αποτελείται η καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις, όπως στο παράδειγμα. (στην επόμενη σελίδα)

Λέξη	Φθόγγοι	Γράμματα
παίζουμε	6	8
παιχνίδι		
αέρας		
ήσυχος		
φωνή		
εικόνα		
παροιμία		
όμως		
ουρά		
γκρίζος		
φεγγάρι		
μπαλόκι		
μπαστούνι		
ντρέπομαι		
ξύστρα		
ψαλίδι		
Σάββατο		
αλλού		
γράμμα		
υιός		

Οι συνδυασμοί αυ και ευ

Πού θα
πάμε με το
αυτοκίνητο
του
μπαμπά;

Στη
Ναύπακτο.

Ο συνδυασμός **αυ** προφέρεται [αφ] όταν είναι στο τέλος μιας λέξης ή όταν το γράμμα που τον ακολουθεί είναι άηχο σύμφωνο. Π.χ. ταυ, **αυ**τοκινητάκια

Αυγά και
πατάτες.

Και τι θα
φάμε **αύ**ριο;

Το **αυ** προφέρεται [αβ] πριν από φωνήεν ή ηχηρό σύμφωνο. Π.χ. **αύ**ριο, **αυ**γά

Με τον ίδιο τρόπο, το **ΕΥ** προφέρεται [εφ] ή [εβ] στις αντίστοιχες θέσεις.

Π.χ. **ΕΥ**χαριστώ, **ΕΥ**εξία, **ΕΥ**λογία

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 12 Γράφω στο τετράδιό μου τις λέξεις σε δύο στήλες, ανάλογα με το πώς προφέρονται ([αφ] ή [αβ]).

αυλή, αυτοί, ναυάγιο, αυγή,
Ναύπλιο, Ναυσικά

Γράφω στο τετράδιό μου τις λέξεις σε δύο στήλες, ανάλογα με το πώς προφέρονται ([εφ] ή [εβ]).

ευχή, ευτυχώς, ευκαιρία, ευαγγέλιο,
διεύθυνση, ανεύθυνος

Όμοια σύμφωνα

Μερικές φορές, έχουμε και όμοια **σύμφωνα**.

Σάββατο	αλλού	γράμμα
ββ = [β]	λλ = [λ]	μμ = [μ]

Ένα ζεύγος όμοιων συμφώνων (ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ) προφέρεται ως ένα σύμφωνο, εκτός από το ζεύγος γγ, που, όπως είδαμε, προφέρεται [γκ].

φεγγάρι
γγ = [γκ]

Δίφθογγοι

Τον γάιδαρο κορόιδευαν πως δεν κελαηδάει. Ξεκίνησε, τότε, κι αυτός να πει μια ιστορία.

- Ένας αϊτός καθότανε στον ήλιο και liaζότανε. Ένα αηδόني πέρασε και του είπε γεια και χαρά σου.

Όταν δύο διαφορετικά φωνήεντα προφέρονται σε μία συλλαβή, αποτελούν μια **δίφθογγο**. Συνήθως, το ένα από τα δύο φωνήεντα μιας διφθόγγου είναι το [ι] και σπανιότερα το [ου].

Π.χ. αηδόνι, κελαηδάει, αϊτός, φράουλα κ.ά.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Πώς προφέρω και γράφω λέξεις και φράσεις;

4.1 Λέξεις, συλλαβές, συλλαβισμός

Λέξεις και συλλαβές

Όταν γράφουμε, συνδυάζουμε τα διάφορα γράμματα μεταξύ τους, ώστε να σχηματίσουμε συλλαβές, και στη συνέχεια με αυτές συνθέτουμε **λέξεις**.

Τις λέξεις τις γράφουμε χωριστά τη μια από την άλλη.

Θα φάμε καμιά φορά ή δε θα φάμε καθόλου σήμερα;

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Γράφω με μια λέξη:

- τις λέξεις υπόψη, προπάντων, εξάλλου, εξαιτίας, επιτέλους, οπωσδήποτε, ωστόσο, επικεφαλής, καλησπέρα.
- τα αριθμητικά από το δεκατρία ως το δεκαεννέα.
- μερικές αντωνυμίες (καθετί, οποιοσδήποτε, καθεμιά).
- την πρόθεση σε με τη γενική και την αιτιατική του άρθρου (σε + του = στου, σε + την = στην).

Οι λέξεις αποτελούνται από **συλλαβές**. Καθεμιά από τις τρεις τελευταίες συλλαβές της λέξης έχει το δικό της όνομα.

	Προπαρα- λήγουσα	Παραλή- γουσα	Λήγουσα
τα	χυ	δρό	μος

Ανάλογα με τον αριθμό συλλαβών,
οι λέξεις μπορεί να είναι:

μονοσύλλαβες **και, να, γη, το, φως**
(μια συλλαβή)

δισύλλαβες **έ - λα, κά - τω, πά - με**
(δυο συλλαβές)

τρिसύλλαβες **έ - κα - να, δε - μα - τα**
(τρεις συλλαβές)

πολυσύλλαβες

πο - δο - σφαι - ρι - στής

(περισσότερες από τρεις συλλαβές)

Συλλαβισμός

Σήμερα κουράστηκα πολύ. Η τάξη
μας καθάρισε τέσσερα χιλιόμετρα
παραλία. Πήραμε μαζί μας

πλαστικά γάντια και σακούλες. Δεν

μπορείς να φανταστείς πόσα σκουπίδια αφήνουν πίσω τους οι άνθρωποι! Και τι δε μαζέψαμε: πλαστικές σακούλες, χαρτιά, κάθε λογής κουτιά και μπουκάλια, καρπουζόφλουδες, σπασμένες καρέκλες. Μέχρι και μερικές πεταμένες σφυρίχτρες βρήκαμε!

Πώς μπορώ να κόψω μια λέξη στο τέλος μιας γραμμής όταν δε χωράει να τη γράψω ολόκληρη;

Ακολουθώντας τους κανόνες συλλαβισμού.

ΚΑΝΟΝΑΣ 1

Ένα σύμφωνο ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζεται με το δεύτερο φωνήεν.

Π.χ. έ - χω

ΚΑΝΟΝΑΣ 2

Τα δίψηφα φωνήεντα, οι δίφθογγοι και οι συνδυασμοί αυ και ευ δε χωρίζονται.

Π.χ. ου - ρα - νός, γάι - δα - ρος, ναύ - της

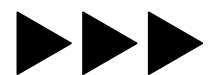
ΚΑΝΟΝΑΣ 3

Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν μόνο όταν αρχίζει από αυτά ελληνική λέξη.

Π.χ. α - τμός (τμ → τμήμα)

Διαφορετικά χωρίζονται: το πρώτο πάει με το φωνήεν που προηγείται και το δεύτερο με το φωνήεν που ακολουθεί.

Π.χ. έρ - χομαι

ΚΑΝΟΝΑΣ 4

Τρία ή περισσότερα σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν μόνο όταν αρχίζει ελληνική λέξη με τουλάχιστον τα δύο πρώτα από αυτά.

Π.χ. α - στράφτω (στ → στέγη),
σφυρί - χτρα (χτ → χτίζω)

Διαφορετικά χωρίζονται: το πρώτο πάει με το φωνήεν που προηγείται και τα υπόλοιπα με το φωνήεν που ακολουθεί.

Π.χ. άν - θρωπος

ΚΑΝΟΝΑΣ 5

Τα όμοια σύμφωνα χωρίζονται, δηλαδή το πρώτο πάει με το φωνήεν που προηγείται και το δεύτερο με το φωνήεν που ακολουθεί.

Π.χ. φεγ - γάρι, σύν - νεφο

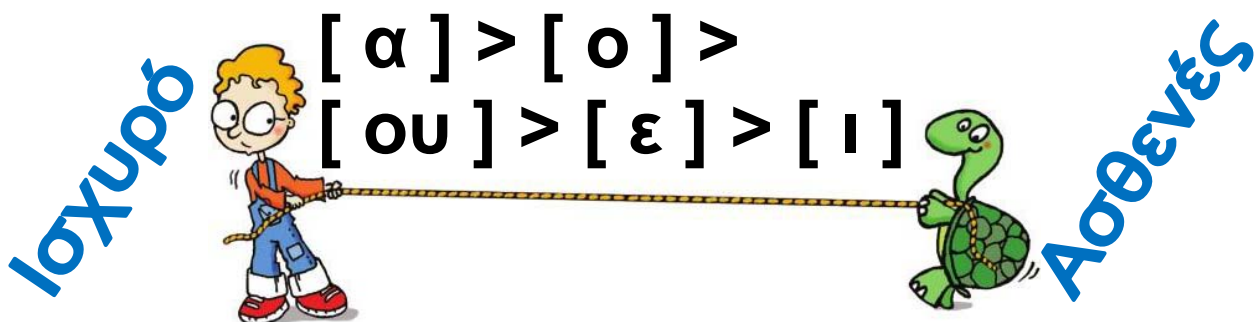
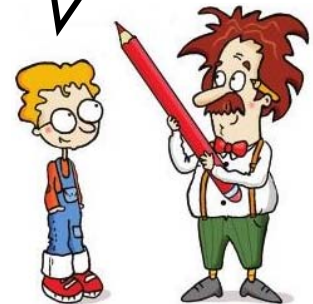
4.2 Απαλοιφή φωνήεντος

Μερικές φορές, ορισμένα φωνήεντα είναι δυνατόν να χαθούν όταν βρίσκονται δίπλα σε άλλα φωνήεντα ή ανάμεσα σε σύμφωνα. Το φαινόμενο αυτό το λέμε **απαλοιφή φωνήεντος**.

Μερικές φορές, όταν δύο φωνήεντα συναντιούνται μέσα σε μια λέξη, το ένα από τα δύο απαλείφεται. Αυτό που χάνεται είναι το λιγότερο ισχυρό.

δεκα~~ξ~~ι

Νικόλαος → Νικόλας
παραέφαγα → παράφαγα

Η Αγγελίνα να έρθει
το απόγευμα.

Η Αγγελίνα να 'ρθει
τ' απόγευμα.

Όταν μια λέξη τελειώνει σε φωνήεν και η επόμενη αρχίζει από φωνήεν, τότε χάνεται είτε το τελικό φωνήεν της πρώτης λέξης είτε το αρχικό φωνήεν της δεύτερης λέξης, ανάλογα με το ποιο από τα δύο είναι πιο ασθενές. Π.χ.:

το άλογο → τ' άλογο (χάνεται το τελικό φωνήεν της πρώτης λέξης)

μου έριξε → μου 'ριξε (χάνεται το αρχικό φωνήεν της δεύτερης λέξης)

Στη θέση του φωνήεντος που χάθηκε σημειώνουμε την απόστροφο (') (βλ. ενότητα 4.3).

Η απαλοιφή, όμως, δεν είναι υποχρεωτική.

Μερικές φορές, μάλιστα, δε συμβαίνει καθόλου!

Π.χ. δεκαεφτά

ΣΤΟΠ

Σε μερικές περιπτώσεις χάνεται ένα φωνήεν ανάμεσα σε δύο σύμφωνα. Αυτό μπορεί να γίνει είτε μέσα στην ίδια λέξη είτε στο τέλος μιας λέξης, όταν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από σύμφωνο.

σιτάρι → στάρι

Απαλοιφή φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα μέσα στην ίδια λέξη

φέρε το → φέρ' το

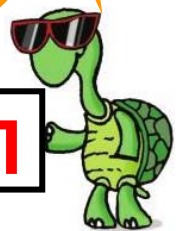
Απαλοιφή φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα στο τέλος μιας λέξης
Στην περίπτωση αυτή, στη θέση του φωνήεντος που χάθηκε σημειώνουμε την απόστροφο (').

Το επίρρημα μέσα γράφεται χωρίς απόστροφο με τελικό ς όταν ακολουθείται από λέξη που αρχίζει από σύμφωνο.

Π.χ. Μεσ στη θάλασσα

Όταν ακολουθείται από λέξη που αρχίζει από φωνήεν, τότε το μέσ' γράφεται κανονικά με απόστροφο.

Π.χ. Μέσ' από τη θάλασσα

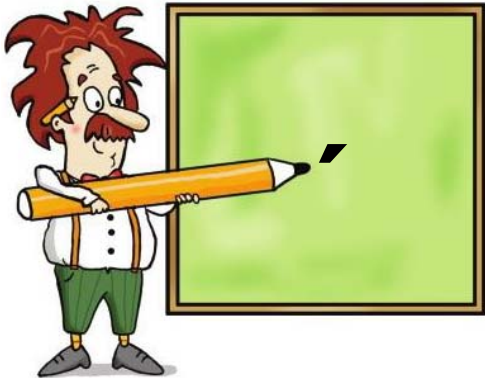
ΣΤΟΠ

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Σημειώνω την απόστροφο μόνο όταν το φωνήεν που παθαίνει απαλοιφή βρίσκεται στην αρχή ή στο τέλος μιας λέξης.

4.3 Τόνος και άλλα ορθογραφικά σημεία

Ο **τόνος** (´) μπαίνει πάνω από το φωνήεν της λέξης που προφέρεται πιο δυνατά (λύκος, ποδόσφαιρο). Αν είναι κεφαλαίο, ο τόνος μπαίνει μπροστά από το φωνήεν (Άγγελος).

Παίρνουν τόνο:

- οι δισύλλαβες λέξεις
- οι τρισύλλαβες λέξεις
- οι πολυσύλλαβες λέξεις
- οι μονοσύλλαβες λέξεις ή, πού; πώς;

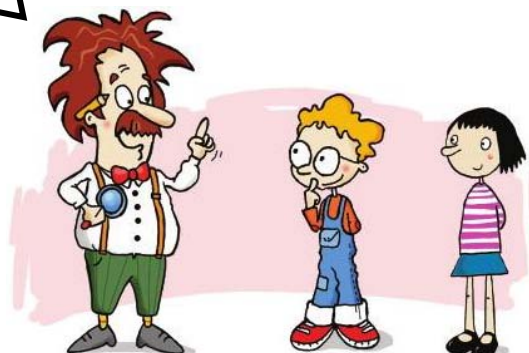
Ή εγώ ή εσύ.

Πού είναι; Δε μου είπε πού είναι.

Πώς τα πέρασες; Δε μας είπε πώς τα πέρασε.

Προσέξτε όμως! Τονίζονται μόνο τα ερωτηματικά επιρρήματα πώς και πού. Δεν τονίζονται οι ειδικοί σύνδεσμοι πως και που, ο αποτελεσματικός σύνδεσμος που και το αναφορικό που.

Με λίγα λόγια, τα πού και πώς τονίζονται μόνο όταν με αυτά ρωτάμε!

Ανάλογα με τη συλλαβή που τονίζεται, μια λέξη μπορεί να είναι:

οξύτονη

ο ερευνη**τής**, η για**γιά**, το χω**ριό**
τονίζονται στη **λήγουσα**

παροξύτονη

ο **φίλος**, η **αρκούδα**, το **δάσος**
τονίζονται στην **παραλήγουσα**

προπαροξύτονη

ο **άνθρωπος**, η **θάλασσα**, το **όνομα**
τονίζονται στην **προπαραλήγουσα**

Ο τόνος μπαίνει στη λήγουσα,
στην παραλήγουσα, στην
προπαραλήγουσα, ποτέ όμως
δεν μπαίνει πριν την
προπαραλήγουσα.

Π.χ. κυνηγός, αγελάδα, πέρδικα

ΣΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΚΛΙΝΟΝΤΑΙ Ο ΤΟΝΟΣ ΔΕ
ΜΕΝΕΙ ΠΑΝΤΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΥΛΛΑΒΗ.

Π.χ. ο **άνθρωπος** – του ανθρώπου,
δένω – έδενα, **φαίνομαι** –
φαινόμεσθε

Οι μονοσύλλαβες λέξεις γενικά δεν παίρνουν τόνο (εκτός από τις εξαιρέσεις παραπάνω).

Π.χ. και, να, μου, φως, γη, γεια

Μερικές φορές, ο τόνος με βοηθάει να ξεχωρίζω λέξεις που μοιάζουν μεταξύ τους, αλλά έχουν διαφορετική σημασία. Βλ. και ενότητα 18.3 (τονικά παρώνυμα).

**νόμος – νομός
πόδια – ποδιά
όρος – ορός**

**πότε – ποτέ
άλλα – αλλά**

Οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (βλ. ενότητα 8.1) τονίζονται όταν υπάρχει κίνδυνος να θεωρηθούν κτητικές αντωνυμίες. Οι αντίστοιχες κτητικές αντωνυμίες, όμως, είναι άτονες.

**Η δασκάλα μου είπε (= η δασκάλα
είπε σ' εμένα)**

προσωπική αντωνυμία – τονίζεται

αλλά

**Η δασκάλα μου είπε (= η δική μου
δασκάλα είπε)**

κτητική αντωνυμία – δεν τονίζεται

**Ωστόσο, όταν οι αδύνατοι τύποι
των προσωπικών αντωνυμιών δεν
υπάρχει περίπτωση να
μπερδευτούν με τις ομόηχες
κτητικές, τότε δεν παίρνουν τόνο.
Π.χ. Τι μας λες;**

**Επίσης, παίρνουν κανονικά τόνο οι
λέξεις που εμφανίζονται ως
μονοσύλλαβες ύστερα από
απαλοιφή κάποιου φωνήεντος
τους.**

Π.χ. είν' ανάγκη, δείξ' το

Ένας ρηματικός τύπος που έμεινε όμως άτονος μετά από απαλοιφή φωνήεντος δεν ανεβάσει τον τόνο στην προηγούμενη λέξη.
Π.χ. μου έριξε → μου 'ριξε

Έγκλιση του τόνου

Ο δάσκαλός μας, ο κύριος Μηνάς καθόταν απέναντί μας πολύ σκεφτικός εκείνο το πρωί.

Πολλές φορές, όταν συνδυάζω μια λέξη με μία ή περισσότερες ασθενείς αντωνυμίες (εγκλιτικά) (βλ. ενότητες 8.1 και 8.2), χρησιμοποιώ έναν επιπλέον τόνο, ο οποίος πέφτει είτε στη λήγουσα της πρώτης λέξης είτε στην πρώτη από τις δύο αντωνυμίες. Αυτό λέγεται **έγκλιση του τόνου**.

Αυτό συμβαίνει όταν έχουμε:

α) ρήματα που ακολουθούνται από αδύνατους τύπους αντωνυμιών

π.χ. **κάλεσε** + **την** → **κάλεσέ την** ,

πάρε + **του** + **το** → **πάρε τού το**

β) ουσιαστικά ή επίθετα που ακολουθούνται από κτητικές αντωνυμίες

π.χ.

ο δάσκαλος + **μας**
→ **ο δάσκαλός μας**,

η όμορφη + **σας τάξη**
→ **η όμορφή σας τάξη**

γ) επιρρήματα ή άκλιτες μετοχές που ακολουθούνται από ασθενείς αντωνυμίες.

π.χ.

απέναντι + **μας** → **απέναντί μας**,

ψάχνοντας + **τα** → **ψάχνοντάς τα**

Διαλυτικά – απόστροφος – υποδιαστολή

Μια πεινασμένη αλεπού συνάντησε έναν κακομοίρη γαΐδαράκο σ' ένα χωράφι. Σκέφτηκε λοιπόν να τον κοροϊδέψει, και του είπε πως σε ένα πλαϊνό περιβόλι υπάρχει ένας τεράστιος λαχανόκηπος με μαρούλια και μπιζέλια.

- Θ' ακούσω την αλεπού, σκέφτηκε ο γάιδαρος. Εδώ στο πλάι είναι. Ας πεταχτώ να ρίξω μια ματιά.

Εκτός από τον τόνο, όταν γράφουμε, χρησιμοποιούμε ακόμα δύο ορθογραφικά σημάδια: τα διαλυτικά και την απόστροφο.

Τα διαλυτικά (¨)

γαῖδαράκος, κοροῖδεύω

Δείχνουν ότι δυο φωνήεντα που βρίσκονται το ένα δίπλα στο άλλο δε σχηματίζουν δίψηφο φωνήεν, αλλά προφέρονται χωριστά.

γάιδaros, πλάι

Δε χρησιμοποιούνται όταν το πρώτο από τα δυο φωνήεντα τονίζεται.

Όταν μπαίνουν σ' ένα φωνήεν που παίρνει τόνο, τότε μπαίνουν δεξιά και αριστερά του τόνου: Μαῖου.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 13 Γράφω στο τετράδιό μου τις λέξεις χρησιμοποιώντας διαλυτικά όπου χρειάζεται.

θείος, εργατουπαλληλικός, χαιδεύω, καίκι, θεικός, καταπραυντικός, διυλιστήριο, άυπνος, κοροιδεύω, υιοθετώ, μυικός, μοιρολόι, νεράιδα

Η απόστροφος (')

Η απόστροφος σημειώνεται για να δείξουμε ότι ένα φωνήεν έχει απαλειφθεί.

Π.χ. τ' άλογο, μου 'ριξε, φέρ' το

Η υποδιαστολή (,)

Η υποδιαστολή χρησιμοποιείται

α) για να ξεχωρίσουμε τα ακέραια από τα δεκαδικά ψηφία ενός αριθμού.

Π.χ. 23,54

β) για να διαφοροποιήσουμε το αναφορικό ό,τι (χωρίς διάστημα μετά το κόμμα, βλ. ενότητα 8.6) από το ειδικό ότι (βλ. ενότητα 14.1).

Π.χ. Μας έφεραν ό,τι ζητήσαμε.

4.4 Σημεία στίξης

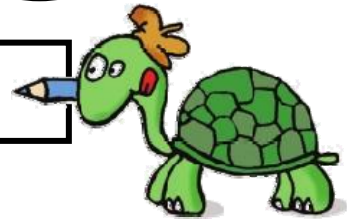

Τα σημεία στίξης είναι
η τελεία .
η άνω τελεία ¨
το κόμμα ,
το θαυμαστικό !
οι παρενθέσεις ()
η διπλή παύλα — —
η διπλή τελεία / άνω και κάτω
τελεία :
τα εισαγωγικά « »
το ερωτηματικό ;
το ενωτικό -
η παύλα —
τα αποσιωπητικά ...

Η τελεία

Το κόμμα χωρίζει...

α) λέξεις ασύνδετες

Π.χ. Μου πρόσφεραν καφέ, γλυκό και αναψυκτικό στο αεροπλάνο.

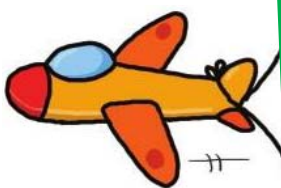
β) φράσεις μέσα στην ίδια πρόταση

Π.χ. Μου αρέσουν τα παλιά αυτοκίνητα, τα μικρά σπίτια, οι διακοπές στη θάλασσα.

γ) ασύνδετες προτάσεις
Π.χ. Ανεβήκαμε το βουνό, φτάσαμε στο καταφύγιο, μείναμε εκεί μία μέρα και μετά ξεκινήσαμε για την κορυφή.

δ) δευτερεύουσες / εξαρτημένες προτάσεις από τις κύριες
Π.χ. Αν θέλεις να πας στο χωριό, πρέπει να πάρεις το αυτοκίνητο.

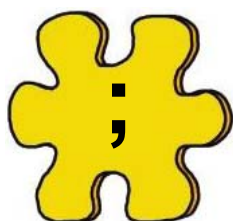
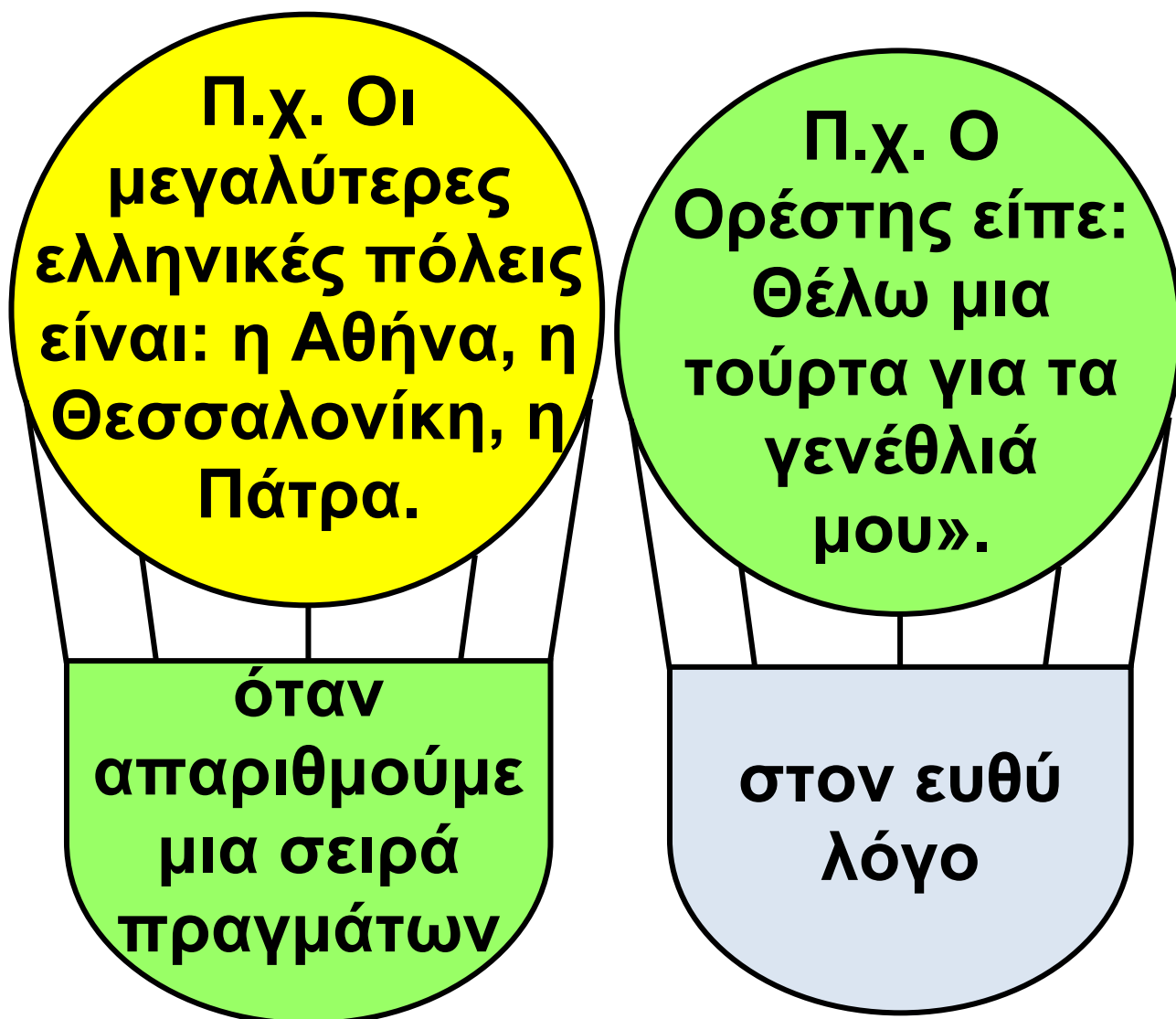
Η άνω τελεία δείχνει

διακοπή μικρότερη από αυτή που δείχνει η τελεία, αλλά μεγαλύτερη από αυτή που δείχνει το κόμμα.

Π.χ. Αυτό δεν είναι καρπούζι· είναι πεπόνι.

Η διπλή τελεία (άνω και κάτω τελεία) χρησιμοποιείται

Το ερωτηματικό χρησιμοποιείται στο τέλος μιας πρότασης η οποία είναι ευθεία ερώτηση (βλ. ενότητα 16.4 Β).

Π.χ. Πότε θα φύγεις;

Το θαυμαστικό χρησιμοποιείται στο τέλος μιας πρότασης η οποία εκφράζει θαυμασμό, διαταγή ή απαγόρευση. Επίσης, χρησιμοποιείται με μια ονοματική φράση σε κλητική. Π.χ. Τι ωραία που περάσαμε στη Χίο!

Έλα δω!

Μην μπεις μέσα!

Δανάη!

Οι παρενθέσεις χρησιμοποιούνται για να απομονώσουν μια λέξη, φράση ή πρόταση που παρεμβάλλεται σε

μια άλλη φράση ή πρόταση, και μας δίνει περισσότερες πληροφορίες.

Π.χ. Ο Νίκος (μια που μιλάμε γι' αυτόν) έρχεται κάθε μέρα στο σχολείο τρέχοντας.

Το ενωτικό χρησιμοποιείται:

α) στο τέλος μιας γραμμής, όταν δε χωράει ολόκληρη η λέξη και πρέπει να την κόψουμε (βλ. ενότητα 3.3 – συλλαβισμός)

**Π.χ. αερό-
στατο**

**β) για να ενώσει δύο λέξεις
Π.χ. μια επίσκεψη – αστραπή**

Η παύλα χρησιμοποιείται σε έναν διάλογο για να δείξουμε ότι αλλάζει το πρόσωπο που μιλάει.

- Πότε θα πας διακοπές;
- Τον Αύγουστο. Εσύ;
- Εγώ, μάλλον, του χρόνου πια!

**Να βάλουμε
τα υπόλοιπα
παιχνίδια μας
σε αυτό.**

Η διπλή παύλα χρησιμοποιείται για να χωρίσει φράσεις.

Π.χ. Ο Γιάννης θα έρθει – ελπίζω – σήμερα.

Σε εισαγωγικά κλείνουμε τα λόγια κάποιου, όταν θέλουμε να μεταφέρουμε κάτι όπως ακριβώς το είπε.

Π.χ. «Ευτυχώς», μας είπε, «ήρθατε νωρίς».

Εισαγωγικά χρησιμοποιούμε, επίσης, σε τίτλους και για να παραθέσουμε μια έκφραση λέξη προς λέξη.

**Π.χ. Το βιβλίο «Ο μικρός πρίγκηπας» μου άρεσε πολύ.
...το λεγόμενο «μήλο της Έριδος»**

Τα αποσιωπητικά χρησιμοποιούνται:

α) για να δείξουμε ότι μια πρόταση ή σκέψη έμεινε ατελείωτη.

Π.χ. Θα 'ταν ωραία να...

Αχ! Να μπορούσες να έρθεις...

β) για να οδηγήσουν σε μια λέξη ή φράση που προορίζεται να έρθει ως έκπληξη για τον αναγνώστη.

Π.χ. Ξαφνικά, ενώ καθόμουν στη θέση μου, μπήκε στο θέατρο... ο πρωθυπουργός!

4.5 Τελικό -ν

Υπάρχουν ορισμένες λέξεις στις οποίες το τελικό -ν άλλοτε παραμένει και άλλοτε χάνεται.

Αυτές είναι:

- το άρθρο την
- η προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου αυτήν, την
- τα μόρια δεν και μην

Οι λέξεις αυτές διατηρούν το τελικό -ν όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από φωνήεν ή από τα σύμφωνα

κ, π, τ, τα δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ και τα διπλά ξ, ψ.

Π.χ. την είδα, την κοπέλα, την ντουλάπα, δεν ξέρω

Άρα, οι λέξεις αυτές χάνουν το τελικό -ν όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από ένα από τα υπόλοιπα σύμφωνα: β, δ, γ, φ, θ, χ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ.
Π.χ. τη δασκάλα, τη θυμήθηκα, δε θέλω

Στον γραπτό λόγο, το τελικό -ν διατηρείται πάντα στον ενικό του αρσενικού οριστικού και αόριστου άρθρου (τον, έναν) για να αποφεύγεται η σύγχυση με το ουδέτερο οριστικό και αόριστο άρθρο (το, ένα).

Π.χ. τον νέο (άντρα) **αλλά** το νέο (είδηση)

έναν νέο (άντρα) **αλλά** ένα νέο
(είδηση)

Το τελικό -ν γράφεται πάντα στο
άρθρο των, στην προσωπική
αντωνυμία αυτόν, τον καθώς και
στο σαν.

Π.χ. των θαλασσών, αυτόν θέλει,
τον φώναξε, σαν λύκος

Τι θα θυμάμαι για,...
τους φθόγγους, τα
γράμματα και τις
συλλαβές

1. Η ελληνική γλώσσα έχει 23 φθόγγους. Αυτοί χωρίζονται σε φωνήεντα ([α], [ε], [ι], [ο], [ου]) και σύμφωνα ([κ], [π], [τ], [γκ], [μπ], [ντ], [γ], [β], [δ], [χ], [φ], [θ], [λ], [ρ], [ζ], [σ], [μ], [ν]).

2. Η ελληνική γλώσσα έχει 24 γράμματα. Αυτά είναι: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ / ς, τ, υ, φ, χ, ψ, ω.

3. Δίψηφα ονομάζονται δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν έναν φθόγγο. Αυτά είναι τα εξής:
Δίψηφα φωνήεντα: ου, αι, ει, οι, υι.
Δίψηφα σύμφωνα: μπ, ντ, γκ / γγ

4. Κατά την απαλοιφή φωνήεντος χάνεται ένα φωνήεν που βρίσκεται κοντά σε ένα άλλο φωνήεν ή ανάμεσα σε δύο σύμφωνα (π.χ. φέρε το → φέρ' το, δεκαέξι → δεκάξι).

5. Όταν συνδυάζουμε μια προπαροξύτονη λέξη με μία ή περισσότερες ασθενείς αντωνυμίες, τότε χρησιμοποιούμε έναν επιπλέον τόνο. Αυτό λέγεται έγκλιση του τόνου (π.χ. ο δάσκαλος + μας → ο δάσκαλός μας).

6. Τα σημεία στίξης είναι η τελεία, η άνω τελεία, η διπλή τελεία, το κόμμα, τα εισαγωγικά, τα αποσιωπητικά, η παρένθεση, το ενωτικό, η παύλα, η διπλή παύλα, το ερωτηματικό και το θαυμαστικό.

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Βάζω τόνο:

- Σε κάθε δισύλλαβη, τρισύλλαβη ή πολυσύλλαβη λέξη.
- Στο ποῦ και το πῶς όταν είναι ερωτηματικά. Στο διαζευκτικό ή. Ποῦ έβαλες το παζλ, Ορέστη; Πῶς θα παίξω με τις φίλες μου; Θα μου πεις ή όχι;
- Στο δεύτερο φωνήεν όταν έχω δίψηφα φωνήεντα ή τους συνδυασμούς αυ και ευ: είδα, ναύτης, γεύση

Πῶς βάζω την απόστροφο:

- Όταν χρησιμοποιείται η απόστροφος, οι δυο λέξεις χωρίζονται με ένα διάστημα: τ' άλογο, μου 'ριξε, φέρ' το

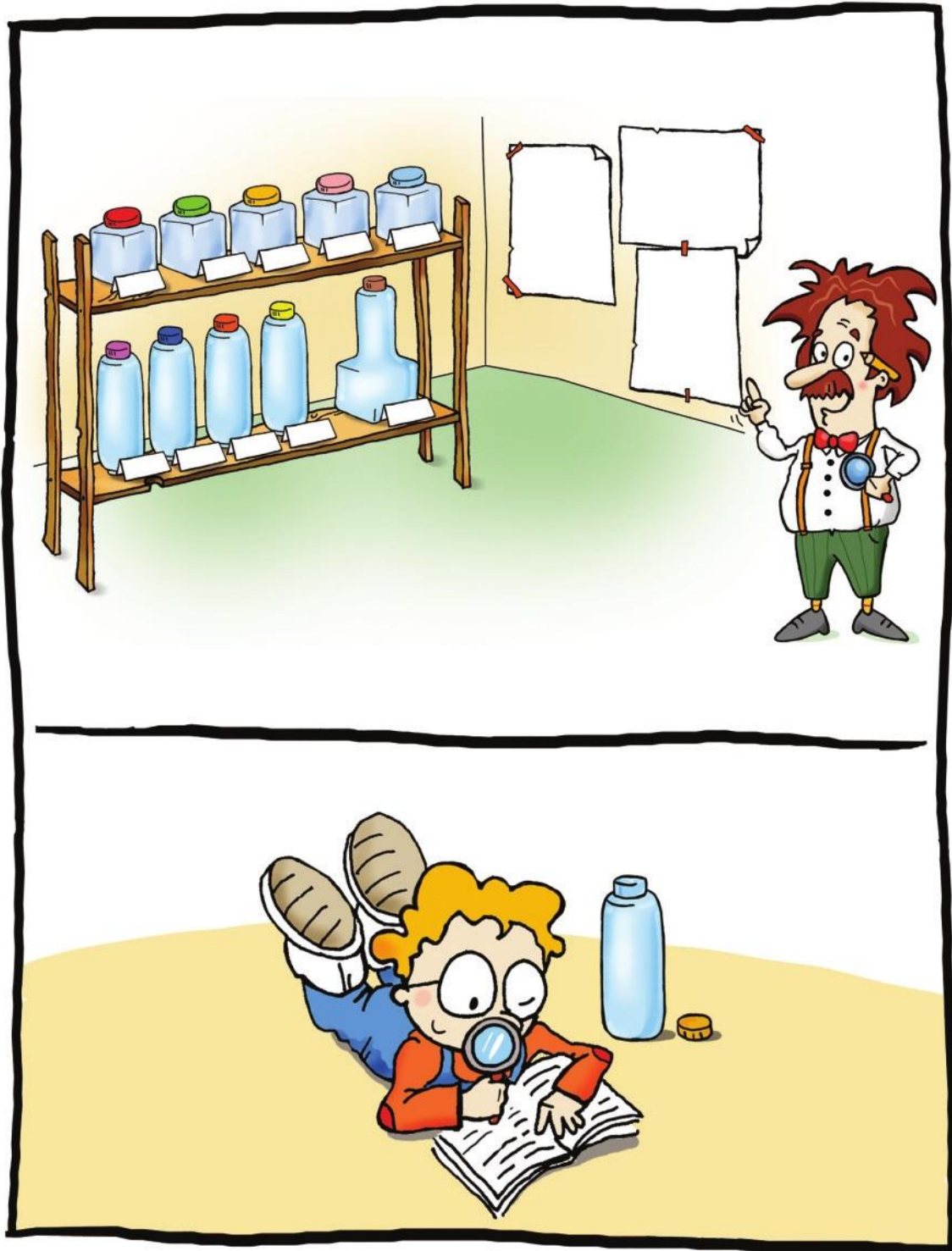
Δεν μπερδεύω:

- Το ενωτικό (-) με την παύλα (–).

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Σχηματίζω λέξεις

Κλιτική μορφολογία

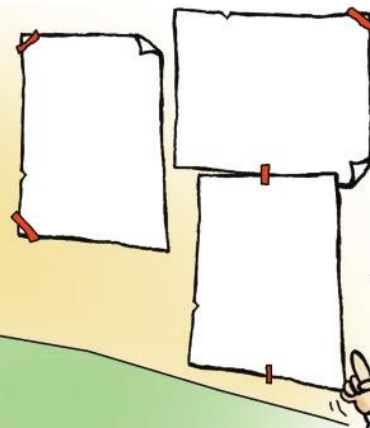
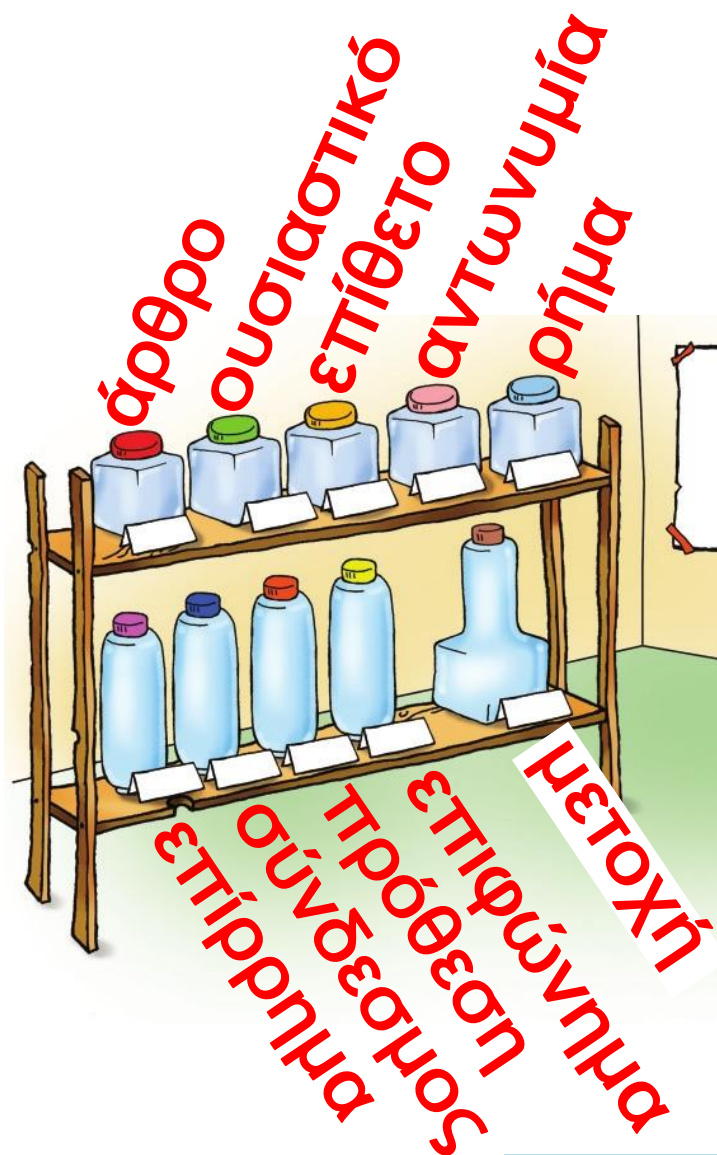

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Πώς σχηματίζω λέξεις;

5.1 Τα μέρη του λόγου

Όταν μιλάμε και όταν γράφουμε χρησιμοποιούμε διάφορα είδη λέξεων που λέγονται μέρη του λόγου.

Τα μέρη του λόγου

ΚΛΙΤΑ
άρθρο
ουσιαστικό
επίθετο
αντωνυμία
ρήμα
κλιτή μετοχή

ΑΚΛΙΤΑ
επίρρημα
σύνδεσμος
πρόθεση
επιφώνημα
άκλιτη μετοχή

Τα μέρη του λόγου είναι δέκα και σ' αυτά περιλαμβάνονται όλες οι λέξεις της ελληνικής γλώσσας. Κάποια μέρη του λόγου αλλάζουν μορφή μέσα στον λόγο και τα ονομάζουμε κλιτά (άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, ρήμα, κλιτή μετοχή), ενώ κάποια άλλα μένουν πάντα τα ίδια και τα ονομάζουμε άκλιτα (επίρρημα, σύνδεσμος, πρόθεση, επιφώνημα,

άκλιτη μετοχή). Προσοχή! Έχουμε δύο είδη μετοχών. Η μετοχή, έτσι, ανήκει και στα κλιτά και στα άκλιτα μέρη του λόγου.

Κι εγώ θ' αρχίσω να ψάχνω λέξεις, για να γεμίσω τα μπουκαλάκια. Γι' αυτό θα πάρω τον φακό του θείου Βρασίδα!

5.2 Τύποι των λέξεων – θέμα, κατάληξη

Οι κλιτές λέξεις παρουσιάζονται μέσα στον λόγο με διάφορους τύπους.

Ο καλ - ός ερευνητ - ής ψάχν - ει παντού.

Οι καλ - οί ερευνητ - ές ψάχν - ουν παντού.

θέμα μιας λέξης → το μέρος της λέξης που δεν αλλάζει

κατάληξη μιας λέξης → το μέρος της λέξης που αλλάζει

ερευνητ - ής

επιστήμον - ες

5.3 Γένος, αριθμός, πτώση

ΕΝΙΚΟΣ (ένα)

ο καλός
ερευνητής,

ΑΡΣΕΝΙΚΟ

η καλή

ερευνήτρια,

ΘΗΛΥΚΟ

το σημα-

ντικό έργο

ΟΥΔΕΤΕΡΟ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ (πολλά)

οι καλοί
ερευνητές,

ΑΡΣΕΝΙΚΟ

οι καλές

ερευνήτριες,

ΘΗΛΥΚΟ

τα σημα-

ντικά έργα

ΟΥΔΕΤΕΡΟ

αριθμός

Τι φανερώνουν οι καταλήξεις των κλιτών μερών του λόγου;

Τα κλιτά μέρη του λόγου εμφανίζονται σε διαφορετικούς τύπους. Οι τύποι που φανερώνουν ότι μιλάμε για ένα πράγμα αποτελούν τον **ενικό αριθμό**. Οι τύποι που φανερώνουν ότι μιλάμε για πολλά πράγματα αποτελούν τον **πληθυντικό αριθμό**.

γένος

Τα κλιτά μέρη του λόγου, με εξαίρεση το ρήμα, έχουν γένος:
Αρσενικά είναι όσα συνοδεύονται από το άρθρο ο.
Θηλυκά είναι όσα συνοδεύονται από το άρθρο η.
Ουδέτερα είναι όσα συνοδεύονται από το άρθρο το.

Πτώση

ΠΟΙΟΣ;
ΤΙ;
ΠΟΙΟΝ;

Τα μέρη του λόγου που έχουν γένη σχηματίζουν ορισμένους τύπους, τις **πτώσεις**. Οι τύποι αυτοί μας δείχνουν τις διαφορετικές λειτουργίες τους μέσα στην πρόταση (βλ. ενότητα 16). Οι πτώσεις είναι τέσσερις: η **Ονομαστική**, η **Γενική**, η **Αιτιατική** και η **Κλητική** και καθεμιά από αυτές απαντά σε διαφορετική ερώτηση, όπως στον πίνακα:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ονομαστική (ποιος; τι;)	Ο ερευνητής πάντα ερευνά.
Γενική (τίνος; ποιανού;)	Εργαλείο του ερευνητή είναι μόνο... η υπομονή.

Αιτιατική (ποιον; τι;)	Δεν παριστάνω τον ερευνητή, απλώς είμαι ανήσυ- χος άνθρωπος.
Κλητική (απευθυνό- μαστε σε κάποιον)	Κύριε ερευνητή, σας αξίζει ένα μεγάλο μπράβο!

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ονομαστική (ποιος; τι;)	Οι ερευνητές πρέπει να αμείβονται για τις προσπάθειές τους.
Γενική (τίνος; ποιανού;)	Το έργο των ερευνητών πολλές φορές μένει ξεχασμένο.
Αιτιατική (ποιον; τι;)	Κάλεσαν όλους τους ερευνητές να πουν τη γνώμη τους.

Κλητική
(απευθυνό-
μαστε σε
κάποιον)

**Φίλοι ερευνητές,
καλώς ήρθατε!**

5.4 Τα άρθρα

Έλλης Αλεξίου
«Μύθοι του
Αισώπου»

Το αρνί και ο λύκος

Ένας λύκος κυνηγούσε ένα αρνί κι αυτό κατάφερε να τρυπώσει σε έναν ναό και να γλιτώσει. (...) Ο λύκος στάθηκε έξω από τον ναό και προσπαθούσε να πείσει το αρνί να βγει έξω, για να το φάει.

Έλλης Αλεξίου
«Μύθοι του Αισώπου»,
εκδ. Καστανιώτη (διασκευή)

ΑΡΘΡΑ → Είναι οι μικρές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τις κλιτές μετοχές και ορισμένες αντωνυμίες. Μας δηλώνουν αν η λέξη που ακολουθεί είναι αρσενικό, θηλυκό ή ουδέτερο (γένος), αν πρόκειται για ένα ή πολλά (αριθμό), σε ποια πτώση βρίσκεται, και κατά πόσον κάτι είναι ορισμένο ή αόριστο.

Έχουμε λοιπόν δύο είδη άρθρων.

Σε μεγαλύτερα κομμάτια λόγου, το αόριστο άρθρο που υπάρχει στην αρχή αντικαθίσταται στη συνέχεια από το οριστικό.

Αόριστο άρθρο: ένας, μια, ένα
Δηλώνει ότι η λέξη που ακολουθεί δεν είναι συγκεκριμένη ή ότι δεν έχουμε μιλήσει προηγουμένως γι' αυτήν.
Ένας λύκος και μια αλεπού ζούσαν σε ένα λιβάδι.

Οριστικό άρθρο: ο, η, το
Δηλώνει ότι η λέξη που ακολουθεί είναι συγκεκριμένη και γνωστή.
Ο λύκος μας, που λέτε, είχε να φάει τρεις μέρες. Το αρνί, όμως, δεν έλεγε να ξεμυτίσει από τον ναό.

Το χρησιμοποιώ και όταν θέλω να κάνω κάποια γενική δήλωση. Τα παραμύθια με τους λύκους και τις αλεπούδες αρέσουν πολύ στα μικρά παιδιά.

Ένας λύκος περπατούσε στο λιβάδι. Ο λύκος, λοιπόν, ήταν πολύ πεινασμένος. Μια αλεπού τον πλησίασε. Η αλεπού δεν άργησε να καταλάβει πως ο λύκος πεινούσε πολύ.

Παρατηρώ τις καταλήξεις...

ο πεινασμένος λύκος –
του πεινασμένου λύκου –
οι πεινασμένοι λύκοι

η πονηρή αλεπού –
της πονηρής αλεπούς –
οι πονηρές αλεπούδες

το άσπρο αρνί –
του άσπρου αρνιού –
τα άσπρα αρνιά

Τα άρθρα συμφωνούν με τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τις κλιτές μετοχές που συνοδεύουν σε γένος, αριθμό και πτώση.

Υπάρχουν, όμως, και μερικές περιπτώσεις στις οποίες δε χρειάζεται άρθρο.

Βοήθεια! Αλεπού!
Δεν είναι αλεπού, λύκος είναι.

Εγώ ξέρω πώς κλίνονται τα άρθρα!

Οριστικό άρθρο			
	Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ο	η	το
Γενική	του	της	του
Αιτιατική	τον	τη(ν)	το
	Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι	οι	τα
Γενική	των	των	των
Αιτιατική	τους	τις	τα

Αόριστο άρθρο			
	Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ένας	μια	ένα
Γενική	ενός	μιας	ενός
Αιτιατική	έναν	μια(ν)	ένα

**Τι θα θυμάμαι
για... τα άρθρα**

- 1. Οριστικό άρθρο ο, η, το**
- 2. Αόριστο άρθρο ένας, μια, ένα**
- 3. Το άρθρο συνοδεύει ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες, κλιτές μετοχές.**
- 4. Πρέπει να συμφωνεί μαζί τους σε γένος, αριθμό και πτώση.**
- 5. Χρησιμοποιούμε το αόριστο άρθρο την πρώτη φορά που αναφερόμαστε σε κάτι και στη συνέχεια χρησιμοποιούμε το οριστικό άρθρο.**
- 6. Το άρθρο δεν έχει κλητική.**
- 7. Το αόριστο άρθρο δε σχηματίζει πληθυντικό.**
- 8. Σε κάποιες περιπτώσεις, μερικές λέξεις δε χρειάζονται άρθρο.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Μιλώ για ανθρώπους, ζώα,
πράγματα, ενέργειες,
καταστάσεις και ιδιότητες

Το ουσιαστικό

**Περιπέτεια στο
ταχυδρομείο**

- Γεια σας! Θα ήθελα να στείλω αυτό το **δέμα**, παρακαλώ.

Πόσο κοστίζουν τα **γραμμάτια**;

- Μισό **λεπτό**, παρακαλώ, να σας το ζυγίσω.

- Με την **ησυχία** σας.

- Λοιπόν, ζυγίζει δύο **κιλά**. Πού θέλετε να το στείλετε;

- Στην **οικογένεια** του **θείου** μου του **Πέτρου**, στο **Βερολίνο**. Είναι ένα **σπιτάκι** για τον **σκύλο** τους.

- Α, αφού πρόκειται για **αποστολή** στη **Γερμανία**, τότε θα είναι κάπως ακριβό. Είκοσι πέντε **ευρώ**, παρακαλώ.
- Μπορώ να το στείλω ως κατεπείγον;
- Ναι, άλλα τότε θα σας στοιχίσει τρία **ευρώ** επιπλέον.
- Δε με πειράζει. Θέλω να φτάσει πριν από το τέλος της **εβδομάδας**.
- Μη φοβάστε, η **υπηρεσία** μας θα φροντίσει να φτάσει στον **προορισμό** του με **ταχύτητα** και **ασφάλεια**. Θα το στείλω σήμερα κιόλας. Εξάλλου, έχω πολλά **δέματα** για τη **Γερμανία**.
- Ευχαριστώ πολύ.

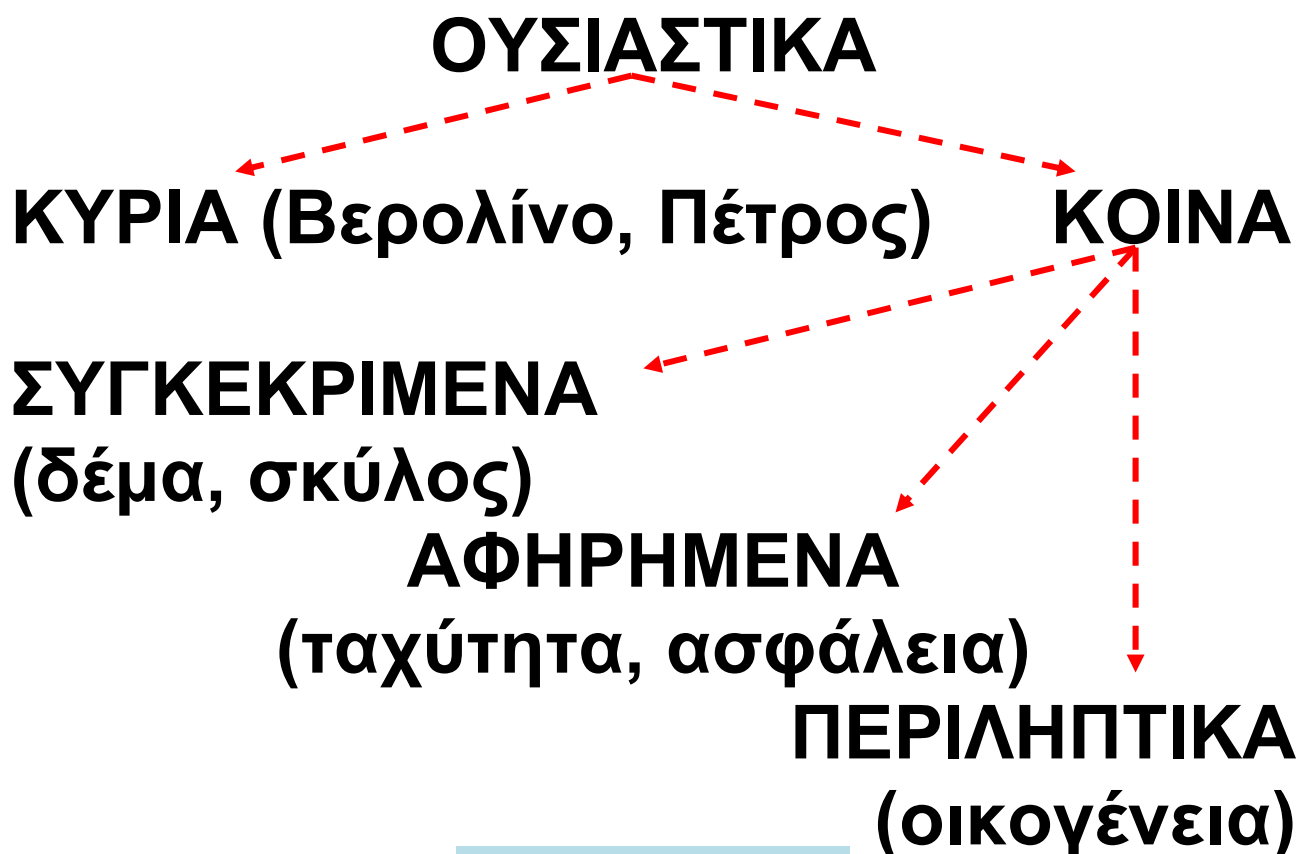
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ → Είναι οι λέξεις που δηλώνουν:

πρόσωπα (θείος, Πέτρος)

ζώα (σκύλος)

τόπους (Βερολίνο, Γερμανία)
πράγματα (δέμα, γραμματόσημα)
ενέργειες (αποστολή)
καταστάσεις (ησυχία)
ιδιότητες (ταχύτητα, ασφάλεια)
Χρησιμοποιούμε τα ουσιαστικά
λοιπόν για να αναφερθούμε σε
κάποια από τις παραπάνω
οντότητες ή έννοιες του κόσμου
γύρω μας.

6.1 Είδη ουσιαστικών

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Γράφω με κεφαλαίο:

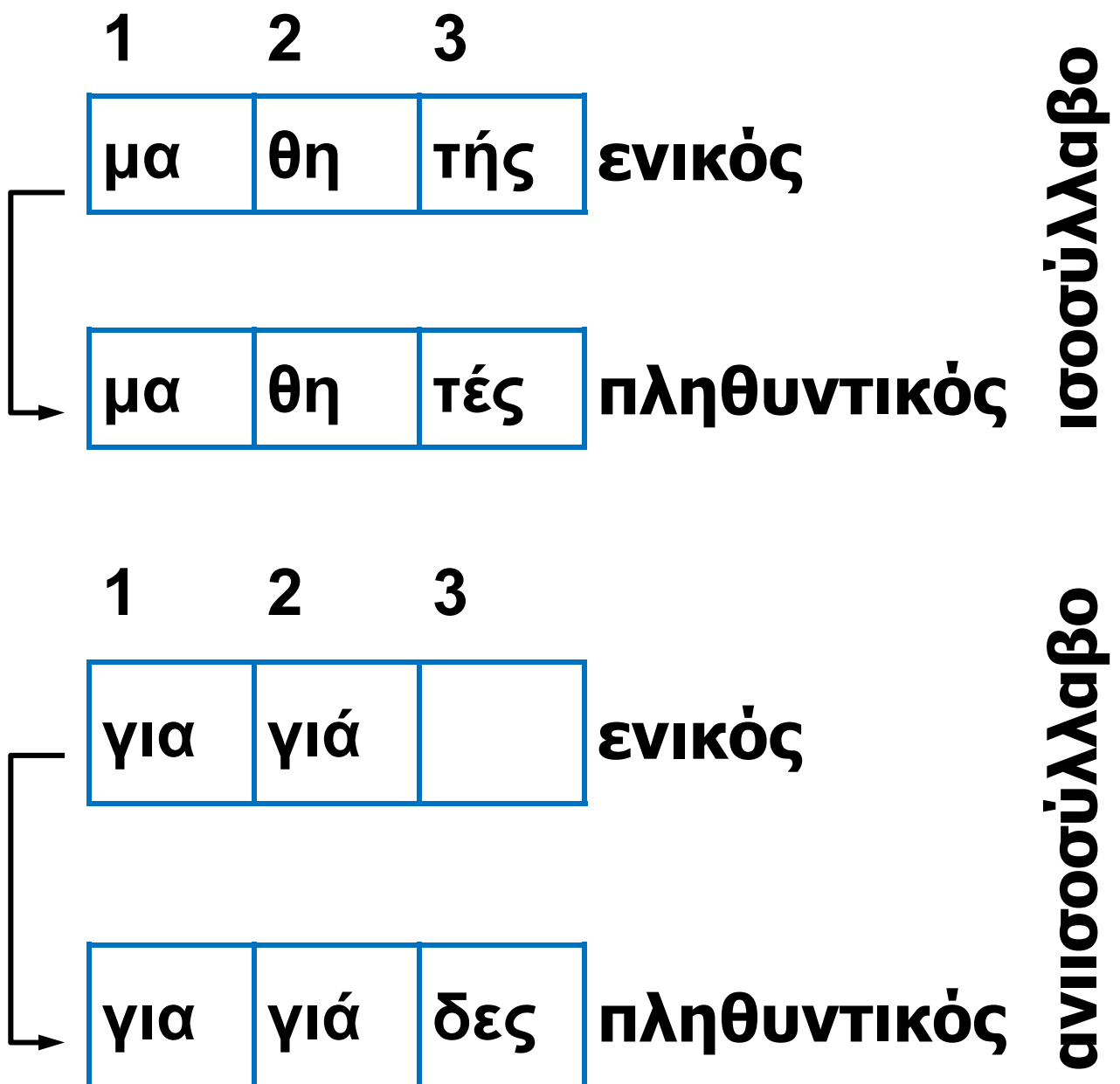
- τα κύρια ονόματα (Πέτρος, Βερολίνο)
- τα ονόματα των μηνών (Μάρτιος, Απρίλιος), των ημερών (Σάββατο, Κυριακή) και των εορτών (Πάσχα, Χριστούγεννα)
- τα εθνικά (Έλληνας, Ισπανός)
- τους τίτλους λογοτεχνικών έργων και έργων τέχνης (το «Άξιον Εστί» του Οδυσσέα Ελύτη, η «Νίκη της Σαμοθράκης»)
- τους τιμητικούς τίτλους (π.χ. Εξοχότατος, Μακαριότατος)

6.2 Κλίση ουσιαστικών

Τα ουσιαστικά διακρίνονται και ως προς τον αριθμό των συλλαβών τους. Μετράμε τον αριθμό των

συλλαβών στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό. Αν είναι ο ίδιος, τότε τα ουσιαστικά είναι **ισοσύλλαβα**· αν όχι, είναι **ανισοσύλλαβα**.

Περιεχόμενα του 1ου τόμου

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Χρησιμοποιώ τη γλώσσα για να επικοινωνήσω

Πραγματολογία – Γλωσσική χρήση

Ενότητα 1: Τι κάνω με τα λόγια; ..15

Εύχομαι, υπόσχομαι, δηλώνω, συμβουλεύω, παρακαλώ – ζητώ, διατάζω – απαγορεύω, εκφράζω φιλική και ευγενική διάθεση (π.χ. έπαινο, συμπάθεια)

Ενότητα 2: Πώς δημιουργώ ένα κείμενο;35

2.1 Αναγνωρίζω τα είδη των κειμένων35

Περιγράφω, αφηγούμαι, δίνω οδηγίες, χρησιμοποιώ επιχειρήματα

2.2 Συνθέτω κείμενο	49
Συνθέτω παράγραφο, κειμενικοί δείκτες	
2.3 Επιλέγω το κατάλληλο ύφος ανάλογα με την περίσταση.....	57
Επίσημο (τυπικό) – ανεπίσημο (οικείο) ύφος	
2.4 Ακολουθώ κανόνες στην επικοινωνία.....	59
Κανόνες συνεργασίας, κανόνες συμπεριφοράς	

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Μιλώ και γράφω – Φθόγγοι, γράμματα και συλλαβές
Φωνολογία και γραφή

Ενότητα 3: Πώς δημιουργώ λέξεις;	69
3.1 Φθόγγοι	69
3.2 Γράμματα	80

Ενότητα 4: Πώς προφέρω και γράφω λέξεις και φράσεις;	90
4.1 Λέξεις, συλλαβές, συλλαβισμός	90
4.2 Απαλοιφή φωνήεντος.....	96
4.3 Τόνος και άλλα ορθογραφικά σημεία	100
Έγκλιση του τόνου, διαλυτικά – απόστροφος - υποδιαστολή	
4.4 Σημεία στίξης	110
4.5 Τελικό -ν	117

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Σχηματίζω λέξεις

Κλιτική μορφολογία

Ενότητα 5: Πώς σχηματίζω λέξεις;	124
5.1 Τα μέρη του λόγου	124

5.2 Τύποι των λέξεων – Θέμα, κατάληξη.....	126
5.3 Γένος, αριθμός, πτώση.....	127
5.4 Τα άρθρα	131

Ενότητα 6: Μιλώ για ανθρώπους, ζώα, πράγματα, ενέργειες, καταστάσεις και ιδιότητες	138
---	------------

Το ουσιαστικό

6.1 Είδη ουσιαστικών	140
6.2 Κλίση ουσιαστικών	141

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.